
DARUL VREMII

LITERATURĂ
ARTĂ
ȘTIINȚĂ

3 3 VI 925
16 VI 930

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A. I. — MARTIE 1930 — No. 2

DARUL VREMII

LITERATURĂ – ARTĂ – ȘTIINȚĂ

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

ANUL I. – No. 2.

MARTIE 1930.

CUPRINSUL :

Ion Breazu	Bucuria și tristeța unui centenar
Justin Ilieșiu	Declin
Paul Dan	Ursita
G. Retezeanu	Când soarele s'ascunde...
Victor Papilian	Un acuzat zâmbi... (urmare)
Robert Browning	Evelyn Hope (trad. de P. Grimm)
Horia Teculescu	Folklorul și literatura cultă
<i>Cronica plastică</i> : Expozițiile Ciupe, Catul Bogdan și Ladca (Victor Papilian); <i>Cronica socială</i> : Probleme eugenice (Dr. M. Kernbach); <i>Mișcarea culturală din țară și străinătate</i> : Cărți, Reviste, Insemnări de: I. Breazu, Cor- nelia Buzdugan, I. Chinezu, I. Mușlea, Val. Pușcariu, Ștefanovici-Svensk, etc.	

ABONAMENTE :

Un an	250 lei	Pentru instituții și autorități	500 lei
Șase luni	150 lei	Exemplarul	25 lei

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : CLUJ, STRADA STROESCU No. 18

Toate manuscrisele, cărțile de recenzat și revistele se vor trimite pe adresa redacției.

Bucuria și tristețea unui centenar

Sărbătoarea e aproape tot atât de zgomotoasă ca și sărbătoritul, în floarea vârstei. Toată lumea ține să spună un cuvânt de închinare, de simplă apreciere — sau de ocară. Ți-ar trebui o viață de om pentru a-i asculta pe toți. „Am pus mai mult de patruzeci de ani în această lucrare“, declară Maurice Sauriau în Introducerea condensatei sale *Histoire du Romantisme en France* (2 vol., 1927). E adevărat că autorul a trebuit să piardă cel puțin jumătate din timp cu îmbrășișarea fenomenului însuși, manifestat în toată creația lui; dar dacă arunci o privire peste bogata bibliografie din fruntea lucrării observi că studiile de comentarii și polemici asupra romantismului, apărute dela apogeul lui încoace, în trec cu mult operele propriu zise. Și Sauriau nu scrie decât istoria romantismului francez până la 1830. Cât va trebui atunci să dea din viață cel care va îndrăzni să cuprindă în treagă întinderea în spațiu și timp a fenomenului romantic?

O viață de om sau însoțirea mai multora va trebui totuși să îndrăznească marea privire de sinteză. Pentru că cea mai mare greșală ce s'a făcut în aprecierea romantismului a fost înfărcuirea lui între frontierele unei singure culturi. Vinovați de introducerea acestui punct de vedere sunt câțiva critici și polemici francezi. Țara în care romantismul a fost mai sgomotos, pentru că a întâlnit în față-i opunerea dârză a unui alt stil de viață, ridicat la un mare prestigiu, trebuia să dea naștere adversarilor postumi. Oricât s'ar tângui neoraționaliștii francezi de dispariția spiritului clasic din cultura lor modernă, spiritul acesta există, cu o vigoare miraculoasă, și astăzi.

Între armele noi cu care romantismul, în generozitatea lui, a înzestrat mintea omenească se găsește și metoda comparativă. Cuceririle acestei arme pentru știință sunt imense. Ciândiți-vă la ceace a adus ea filologiei! Și totuși cercetătorii romantismului n'o întrebuințează, conștienți de superioritatea ei, decât de puțină vreme. Literatura comparată e, de altfel, o disciplină intrată abia de câțiva ani în cinstea Universităților.

Sub luminile cercetărilor de literatură comparată romantismul apare un uriaș cum puțină adăpostește istoria, Uriaș cu origini străvechi și cu neseacă putere în brațele lui. Oricât ar dori adversarii lui, vechi și noi, să-l doboare la pământ sau să-l facă de râsul lumii, acest Hercule nu-și pierde energia. Dacă s'a retras de sub ochii noștri, tot el e cel care pornește înfăptuirile mari. Umbra lui copleșește veacul al XIX; chiar în veacul nostru pașii lui răsună în apropiere...

Privit în adâncimea și întinderea lui, romantismul ne apare drept cea mai complexă și mai puternică renaștere a valorilor spiritului uman, în epoca lui creștină. Par'că e altă „facere a omului“. Din veacuri, de pe pământ și din țării, din toate sursele vieții și civilizației s'a luat plămădă pentru construirea noului om. Doar Mesia cel nou mai trebuia să vină. Și câți n'au crezut în apropiata lui apariție!... Câți n'au nădăjduit, îndeosebi înainte de revoluția din 1848, că vor ajunge să rostească cuvintele bătrânului Simeon: „Acum slobozește Doamne, pe robul Tău, că văzură ochii mei, mântuirea mea!“... Mesia însă n'a venit. Mulți îl așteptă și astăzi...

Romantismul a fost o intensivă osmoză a spiritului uman.

Osmoză interioară a facultăților omenești. „Complectudinismul“ nu e o descoperire a romanticilor de astăzi; el a fost cultivat cu o râvnă genială de înaintașii noștri de acum un veac. La toate răscrucile se striga: „Vrem omul întreg!“ De bună seamă că rațiunea a fost cam neglijată, dacă nu chiar disprețuită. Dar ea-și câștigase drepturile cu mult înainte și prea abuza de ele. Câștigurile sentimentului, ale voinței și ale imaginației — pentru a nu aminti decât facultățile frunfășe — din această luptă pentru „omul întreg“ sunt însă nemă-

surate. Romantismul a frânt zăgazarile cu care le încercuise clasicismul. Prin revărsarea lor binecuvântată artele au renăscut. Îndeosebi poezia și muzica. Aceasta din urmă sub steaua romantică și-a atins gloria.

Osmoză între indivizi. Romantismul a învățat din nou oamenii să se iubească, virtute pe care ei au cam neglijat-o, dela întâiele veacuri ale creștinismului încoace. Democrația și solidarismul, s'au născut din dragostea lui pentru om și pentru dreptate. Barierele dintre clasele sociale au fost sparte. Cei simpli au fost prețuiți tot atât de mult, cât cei înțelepți. „Lăsați pe cei simpli să vorbească. În graiul lor se găsește, de multeori, adevărul și poezia“ — spunea Michelet, urmând pilda Scripturii. Experiența unui veac a dovedit deajuns adevărul cuprins în acest crez romantic. Câtă poezie și înțelepciune n'a fost culeasă din gura celor simpli!...

Osmoză între rase. Raționalismul și senzualismul mediteranian se amestecă cu idealismul, sentimentalismul, vag, dar mult mai adânc, individualismul nordic. Slavii toarnă și ei o picătură din misticismul lor (Mickiewicz de pildă); valul cel mare va veni mai târziu, cu Dostoievski.

Osmoză între culturile naționale. Vico și Herder au dat semnalul generos al prețuirii umanității în stufoasa ei diversitate. Urmașii au plecat la găsirea ei și au descoperit atâtea comori, încât înțelesul noțiunii s'a adâncit considerabil. Drumul lor continuă și astăzi; și se pare că nu se va sfârși niciodată.

Alătura de osmoza în spațiu, osmoza în timp. Întoarcerea spre trecut, nu numai pentru a plânga de ruinele lui, ci pentru a-l prețui și a-l face o valoare activă în dezvoltarea unei culturi. Sensul adevărat al tradiției, romanticii ni l-au arătat. Dacă ei n'ar fi „descoperit“ decât goticul și ar fi fost deajuns.

Osmoză între discipline și arte. Poezia cu atributele ei esențiale: sentimentul și imaginația, se revarsă peste științe și disciplinele filosofice, rătăcindu-le ce-i drept, dar urmându-le totuși, dintr'o inerție care dura prea mult. Filozofia împrumută poeziei perspectivele adânci, pasiunea pentru infinit, sensul simbolurilor largi și al miturilor.

Osmoză între genurile literare. Se frâng unitățile austere ale tragediei, inundând peste ea mai mult lirism, mai multă viață, mai mare varietate în ritm. Pilda lui Shakespeare a avut, în această privință, o influență uriașă. Marele Will a fost, dealtfel, zeitatea cea mai adorată de romanticii de pretutindeni. Romantismul german a născut aproape numai sub fascinația lui; Francezii îl simt mereu în apropiere... Din osmoza între genuri s'a dat un înțeles, care echivalează cu o renaștere, dramei și romanului.

Și osmoza s'ar putea duce mai departe, prin toate manifestările vieții. Romantismul e un cazan imens, în care un alchimist toarnă tot ce întâlnește, bun și rău, pentru a plămădi aurul sufletului nou. Libertatea și egalitatea n'a fost dăruită numai oamenilor, ci și produse lor lor spirituale. Și dacă democrația a răscolit din adâncul masei anonime un Napoleon, libertatea, în domeniul spiritului, o dat naștere unei capod'opere ca *Faust*, care n'ascultă de nici o disciplină — dacă nu de a genitalicității — ceeace n'o împiedecă să fie una din creațiile cele mai grandioase ale geniului uman.

Din această osmoză toate valorile umane au ieșit reînnoite. Cele vechi au fost adâncite, umplute de sens nou, unele au fost îndreptate pe cale a cea adevărată, iar altele noi au crescut alătura. Și ne mărginim cu câteva exemple, împrumutate din domeniul literaturii. Poezia a apucat spre ținta ei ideală: expresia cât mai întreagă și mai pură a sentimentului. Drama, urmând pilda lui Shakespeare, năzuiește să cuprindă cât mai multă viață în marginile ei. Romanul a intrat în adevărata lui funcțiune, devenind genul preferit al veacului. Numai el putea să cuprindă viața întreagă, așa cum o prefinde noul ideal literar.

Expresia s'a îmbogățit și ea. Sudul i-a dat culoare mai intensă și mai variată; Nordul farmecul tăcerii, al vagului, al misterului, al muzicalității. Ritmuri noi au fost încercate. Câștigul limbii încă nu e de disprețuit. Cuvintele au fost din nou ciocănite; unele au fost aruncate, multe au fost scormonite din praful documentelor, sau din anonimul popular. Chiar pentru limba franceză, înzestrată de clasicism cu sulețe și capacitate de expresie unanim recunoscută, romantismul a însemnat o adevărată reînnoire. „Idealul teoreticienilor era — spune F. Brunot — o limbă asemănătoare „unei ape clare și pure, care n'are nici un gust“; romanticii au făcut din ea un licheur savuros și parfumat. Ea nu mai este numai un instrument de expresie; devine un element de artă care se adaugă ideii. Prin sonorită-

file sale ea acționează asupra situațiilor, răsună prin ureche asupra sensibilității noastre, provocând vibrațiuni îndepărtate și prelungite. Pe lângă aceasta, cuvântul vorbește ochiului, îi umple de lumină, de culori, de forme, prin cari imaginația e transportată într-o lume fără sfârșit, de realități și de visuri. Pentru întâia oară spiritul francez e inițiat într'un fel de senzualitate lingvistică, arta poetică însoțindu-se cu arta muzicală și pictura. (*Le Romantisme et les lettres*, p. 39.)

Urișa renaștere a fost posibilă pentru că umanitatea a fost străbătută de o mare pasiune de învoire. A intrat sub o zodie nouă. Sufletele aveau o nouă capacitate de asimilare, emfiovitare și expresie. E o greșală să se creadă că îndemnul a pornit dintr'un singur loc. Cercetările noi îl descopere pretutindeni. Te încapăținezi să dovedești, înarmat cu o dialectică seducătoare și cu o erudiție multiplă, așa cum a încercat de curând, L. Reynaud că romantismul francez e de origine anglo-germană? (*Le Romantisme. Ses origines Anglo-Germaniques*, Paris 1926). Dar treci Rinul și urmele lui Rousseau le surprinzi pretutindeni. Procedeul acesta e totdeauna plin de risc; romantismul e neseecat în surprize. Caracterul lui universal e dovedit apoi de mersu-i, aproape identic, în cadrele diverselor literaturi naționale. După o epocă preromantică, în care clasicismul trăiește într'o dulce promiscuitate cu manifestările timide ale noului spirit, urmează una de manifestare în întindere, apoi una de adâncire. Așa s'a s'a petrecut în Germania, în Franța și tot acelaș drum a fost urmat de Polonia și România. Și noi am început cu idilele lui Gessner, și a imitatorilor lui, Florian și Marmontel (cf. G. Bogdan-Duică, *Solomon Gessner în literatura română*, Conv. Lit. XXXV, p. 162 și urm.); am cântat ruinele ca Young și Volney, pentru a trece la romantismul, aplicat tuturor genurilor, de Alecsandri, și a ajunge la romantismul „pur”, poate singurul adevărat, al lui Eminescu.

Imi dau foarte bine seama că am rostit aproape un imn sărbătoritului, la centenarul lui. Mărturisesc că nu mă sfiesc deloc de fapta mea. Am început să cânt imnul după ce am aruncat o privire peste dezvoltarea culturii noastre. Pentru noi romantismul a echivalat cu o înviere. La noi n'a avut avantajele, dar nici neajunsurile, opoziției clasice. Chiar când i se aruncau invective ele vizau mai mult pe paraziții și falsificatorii lui, mai frecvenți în romantism din cauza principiului de libertate dela familia lui. Junimea s'a ridicat împotriva romantismului gol și grandilocvent; dar a adăpostit în sânul ei pe cel mai mare romantic.

Mai ales când o privești din afară, cultura noastră apare întreagă sub steaua romantică. Astăzi încă, mulți dintre pontifii ei sunt romantici get-beget, oricât s'ar feri de acest atribut.

Avem romantism de toate nuanțele. Cel francez a avut o înrăurire mai mare. Dar și în privința lui, avem convingerea, că părerile se vor modifica. De multeori sub, haina lui franceză se ascundeau idei anglo-germane. Indreptarea spre izvoarele populare cheia, care a deschis lada cu comori a sufletului românesc, n'a fost plămădită oare în atelierul lui Herder?

Lucrarea de sinteză asupra romantismului românesc, — lucrare care nu va trebui să înfârzie mult (ne-o datorăm atât nouă, cât și străinătății) — va trebui să precizeze toate aceste nuanțe ate aceluiaș spirit universal. Până la apariția ei ne mulțumim să constatăm că noua orientare a literaturii noastre, spre tradiție în forma ei cea mai autentică: folklorul, mitul, ortodoxia este tot un bun al romantismului.

...Și totuși acorduri surde răsună sub aceste triluri de sărbătoare. Romantismul ne-a redat bucuria vieții neistovite, dar și tristețea ei amară. După libertatea lui generoasă, după bogăția lui de simțiri și de senzații simți nevoia unei împăcări într'un principiu cu o autoritate absolută. Veacul al XIX-lea a avut nenumărate stiluri, dar n'a avut majestatea unuia singur, care să împace toate aspirațiile omului. Necesitatea de absolut se simte de altfel în toată fierberea lui. Ce doriau romanticii, cari prevesteau în preajma anului 1848, apariția unei noi religii dacă nu absolutul? După ce s'a sbătut geniul lui Nietzsche, dacă nu după formula lui? Și întorcerea nouă spre evul mediu nu e tot o desperată căutare a lui? Războiul ne-a împins cu putere spre iscodirea lui. Dar absolutul se adâncește, par'că, mai mult în mister. Revelația nouă se depărtează...

Deaceea suntem cei mai triști dintre romantici.

ION BREAZU

Declin.

*Cenușă. Neguri. Scrum.
Își scutură copacii podoaba de dantele.
Cupola aurită a visurilor mele
Se prăbușește-acum.*

*Pe scări de întuneric încerc să mă cobor
În mine, ca'ntr'o criptă pustie și adâncă.
Și poposind în suflet pe-a negurilor stâncă,
Ascult cum clocotește al sângelui izvor.*

*Mi-e inima o barcă purtată'n voia sorșii
Fără vâslași și pânze, pe mări fără hotar —
Tot mai aproape sboară de nesfârșitul morșii...*

*Ca mâine, din furtună, biet naufragiat,
Cu ochi lipsiți de viață și nsetoși de soare,
Cerși-voi peste larguri a cerului iertare,
Căci toți suntem urmașii aceluiaș păcat.*

*Vor alerga piloșii pe ape, în galere,
Vor ancora pe locul primejdiei de veci —
Dar peste valuri reci
Vor răsuna în noapte acorduri de durere...*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

*Sorb cupa cu otravă...
În jurul meu rânjește imensul labirint —
Și nu mai cred în viață precum nu cred în slavă.*

*În clipele acele de grea singurătate,
Când noaptea-și poartă'n larguri scheletul ei cernit
Și umbrele colindă pe-a inimei cetate,
M'opresc la crucea vieții cu zâmbet ostentit.*

...Din arborii lumini cad frunzele uscate.

* * *

*Potirul suferinții îmi tremură în mâni.
Mi-e părul de zăpadă,
Se scurge bătrânețea din tainice fântâni,
Ca apele de munte, în sunet de cascadă.*

*Orașul bucuriei cu turnuri de granit,
Cu glorie, cu temple, cu viața lui senină
Își doarme somnul straniu sub aripi de ruină...*

La cripta casei mele azi moartea s'a oprit.

JUSTIN ILIEȘIU

Ursita

— Bună sara, zise Vasile intrând. E un frig de să nu scoți cânila din casă și ninge... ninge de îngroapă.

— Sara bună, Vasilie. Șezi. Uite aici, să nu fie ceva pe laviță cum umblă copiii, răspunse femeea și îi întinse un scăunel cu trei picioare, după ce-l șterse cu șorțul.

Vasile, un țaran îndesat, cu ochii mici, scăpărători, cu mustețile pleoștite, se așeză greu de pârâi scaunul, scui-pă între opinci și arătând cu capul spre pat, zise:

— Cum o mai duce?

— Pare că s'a mai liniștit de când i-a descântat în pământ Ravica Rarului. Apoi adaugă, după un răstimp, lungind vorbele.

— Mai știe-ne Dumnezeu, Câte n'am încercat de șase săptămâni de când zace și se sbate ca șarpele. Să ferească Dumnezeu, Vasilie, de așa chinuri și pe cei ce omoară la drumuri. Nu poate zice nimeni că n'am umblat după leac. Că umblat-am. Cine ce m'a învățat, aia am făcut. Descântatu-i-am în tot felul; am fost și la femei meștere că, Doamne iartă-ne, am crezut că-i făcătura. Am dat și slujbe, da' nu i-au folosit la nimic.

— Ori ce am zice, se vede că asta ne-a fost scris s'o petrecem.

Femeea sgândări sperla cu vâtraiul, găsi un pumn de jărătic care se ținea deolaltă ceeace prevestea ger, luă sumanul pe umeri și ieși să aducă paie.

Rămas singur, Vasile, își roți privirile prin casă, dar, negăsind nimic deosebit, trase scaunul lângă sobă și își lipi palmele de trunchiul cald. În fața lui un paijen roșu, cât o boabă de mac, se coborî alene până în dreptul nasului, stete pușin pe gânduri și porni înapoi grăbit.

Încăperea era mică, sărăcăcioasă. În fund se afla masa înaltă pe care mai erau câteva bucăți de mămăligă. În patul de după ușă dormeau copiii descoperiți, un capăt de țol atingea pământul; în celalt pat zăcea bolnavul acoperit cu bunda. Înăuntru plutea un aer greu: un amestec de aburi, fum și praf în care lampa slabă părea scufundată într'o apă murdară. De pe pereți, câțiva sfinți cu cercuri pe cap — odată aurii, acum negri — se uitau unii la alții strâmbându-se de scârbă. Respirația bolnavului, scurtă, șuerătoare strâpungea adânc atmosfera aceia de înbăcseală, întunec și făcere.

— Dormi Iacobe?

— Nuuu... Mă gândeam...

Întră acum femeea cu un braț de paie și le ghemui între vatră și căpătâiu.

— Ce vreme! E întunec de nu-ți vezi mâna și ninge mereu. Împinse cenușa în fundul sobei, aprinse focul dela lampă și când flăcările bubuiră, alergând spre horn, trase fișul în jos. Odaia se umplu de o lumină arămie. Pe pereți săltau limbi roșii și în dosul geamului rânjea imaginea focului.

— Ană, dă-mi apă. Așa mi s'au uscat grumajii, auzi, în spatele ei, femeea, un glas scânceitor.

Iacob se ridică greoiu, proptindu-se de stavilă și după ce se rezimă de perete, respiră adânc. De sub căciulă i-se iviră doi ochi tulburi, ca două scânteii răspânditoare de întunec, obrăjii scofâlciți, cu umerii puternici pe care pielea părea o pânză cenușie întinsă pe araci.

O prăpastie uriașă dintre buze și dinți îi da o înfățișare de fantomă.

Se auzia pâl-păitul focului din vatră.

— Ce-ți face nevasta, Vasilie?... copiii? întrebă bolnavul, așa ca să spună ceva.

— Bine, mulțumesc lui Dumnezeu.

Și iarăși se înfînse între ei tăcerea. Femeea torcea. Din când în când punea câte un somoiag de paie pe foc, își lua iar fusul și uitându-se în pământ torcea mai departe.

— Să vă spun ce-am visat, zise bolnavul, într'un târziu. Buza de jos începu să-i tremure, ochii i-se umpleau de lacrimi.

Eu o să mor în lac la Tăureni. Da, da. Inzadar vă mirați. Eu nu mă mai scol; acolo mi-i ursita să mor și — clătînând capul — acolo trebuie să mor.

Stete o clipă pe gânduri, apoi urmă rar, cântător. Pare că venise mama, Dumnezeu s'o ierte și a șezut acolo unde stai tu, Vasilie. Toată era îmbrăcată în haine albe.

Eu am întrebato: de ce-ai venit mamă? Și ea mi-a spus: „Dragul mamei, fi-am cumpărat loc, la Tăureni, la fântâna de lângă lac, să-ți faci casă și să te muți acolo. Măine să prindeți toți patru boii și să trageți cu fatăl tău o brazdă, din pragul tinzii până acolo. Asta să-ți fie drumul.

Bolnavul făcu.

— Și ați tras-o, întrebă femeea punându-și fusul în poală.

— Da. Când ai venit tu, Vasilie, am fost trecut dealul.

— Mai umblă și mintea omului când doarme.

Bolnavul încercă să zâmbească dar buzele i-se sgârciră într'o crispare fioroasă.

— Nu, Vasilie, visurile curate's dela Dumnezeu. Nu 's numai așa, nimicuri. Eu când m'am însurat am știut cu un an înainte pe cea care-mi era sortită. Și mama, când era pe patul de moarte, ni-a spus, cu o săptămână înainte, și ceasul când va muri.

Mi-aduc aminte, era într'o Sâmbătă sara, îi era rău și n'am stins lampa până târziu. Ea ni-a spus: „Stângeți lampa și vă culcați că nu mor până Joi, când cântă cocoșul de ziuă“. Și a murit atunci.

Acum... acum!... e rândul meu, mi s'a împlinit și mie ursita...

— Doamne omule, cum vorbești și tu așa!

— Ei, lasă Ană, nu te supăra că nu mor oamenii atât de ușor.

Bolnavul își îngropase capul în palme; stetea tăcut, ghemuit, cu coatele proptite de genunchi, începu să tremure încet, ca scuturat de friguri.

— Săraci copiii mei or să rămâie pe drumuri și îl podidi un plâns năvalnic.

Focul murea. Intunecul de afară intra pe nesimțite. Oamenii și lucrurile se scufundau în noapte ca niște umbre mari, diforme.

— Mă, doar voi sunteți oameni cuminte. Ce vă faceți inima rea pentru nimic, pentru un fleac de vis, hei... dacă ne-am lua după visuri. Eu câte nu visez, dar cine le mai ia în seamă, îi opăcea Vasile, ridicând fitilul.

Lumina umplu casa par'că înciudată că au ținut-o închisă atâta vreme, apoi, după ce goni întunecul la colțuri, sub paturi, se retrase în cușca ei picotind de somn.

— Tu Vasile, ești bărbat, începu iar bolnavul, mai uită-te și de ai mei. Ești fratele Anii. Toți or să-i taie răzarele, s-o batjocorească, ea e doar un cap de muere și n'o s'o iee nimeni în seamă. Ai grije... îți va... plă...ți Se trânti pe pat rostogolindu-se ca și când ar fi vrut să scape de gătuirea cuiva.

— La Tăureni... duceți-mă...

Un val de vânt lovi fereastra și para lămpii clipi fricoasă.

— Doamne nu-ne lăsa! Ce vreme!

Vasile și Ana își făcură cruce. Afară, fulgii dănțuiau fantastic și stratul de zăpadă din fereastră urca mereu. Sus pe crucea casei, o cucuvaie țipând părea un pui de diavol într'un picior care aruncă săgeți în noapte.

— Pasărea morții, zise Vasile, încercând să alunge norul. E flămândă și ea pe vremea asta..

Bolnavul se liniști. Se ridică uitându-se speriat prin casă, apoi se coborî din pat.

— Mă duc... și porni spre ușă clătînându-se.

— Doar tu nu ești nebun. Vasile îl privea stăruitor și ochi-i clipeau ca două lumini gata să se stingă. Fața bolnavului era groasnic de schimbată și departe, în adâncul ochilor mizea o flacără ciudată, străină...

— Mă duc, s'a isprăvit, zise el, deschizând ușa.

Trebui să-l oprească cu puterea și să-l pună în pat.

— Inzadar mă opriți, când mi-o veni ceasul tot mă duc... tot... tot... acolo mi-i ursita... ursita... acolo...

Vasile se strecură afară.

— Ai grije, zise femeii, care ieșise să-1 petrecă, nu te culca. E vreme rea și-i greu. Măine ar trebui să-i facem maslu.

Eu o să mai viu, colo cătră ziuă...

II.

Ana, după ce se întoarse în casă, rămase lângă ușă, dreaptă, ca o stană de piatră, cu mâinile încrucișate pe piept. Se uită lung la copii, la bolnav. Iși luă apoi furca și se așeză lângă vatră.

Fusul sfârâia încet, țărăitor... mereu... mereu.

Prin mintea femeii treceau vedenii îndepărtate, frânturi de viață, alungându-se ca cele din urmă frunze uscate, pe câmpiile pustii, bântuite de vânturile toamnei.

— Acum ce o să mă fac, se gândi ea, deodată și fusul se propti în pământ.

— Doamne! Doamne! Plângând își lăsă tâmpla pe căpătâiu.

Târziu... doar un gând singuratec se mai învârtea neîncetat, ca un corb în jurul unui pom golș pe o vreme de iarnă; ochii uitați asupra copiilor, se stingeau...

Sus în tavan, un cerc furtit de lumină mărginea câteva podele, o bucată de grindă afumată de care afârna o pânză sdrănțuită de paianjen. Para lămpii se retrase încet... încet... în jos... mai în jos... întunec... liniște

. Bolnavul se ridicase în coate. Privirile îi șerpuiau biciuitoare în întunec. O scârțăitură seacă, îndărătnică, se rostogoli prin casă ca un ban de argint pe o tablă de gheață.

Bâjbâind zorit potrive bunda, căciula, ca și când în pat ar fi dormit un om cu fața spre perete și porni grăbit spre ușă. Sub opinci nisipul scrâșni. Par'că s'ar fi dărâmat pe el o claie de vreascuri.

Incremenise. Inima îi svâcnea puternic și loviturile ei se implântau adânc în tăcere. Strânse peptarul, apăsându-l cu mâna pe piept îi înăbuși ticăitul... Undeva, în podele ronțăia dormitând un cariu...

Mai departe, își țesea noaptea firul ei nesfârșit, urzind oameni și lucruri în aceeași pânză încurcată de somn și tăcere...

III.

Când se întoarse Vasile, prin fereastra din față, lumina dimineții curgea gărlă, făcând o punte alburie cu un capăt înfipt în sobă. Ana ședea lângă vatră, cu bustul răzimat de pat; își pusese mâinile sub cap în loc de perină.

— Dormiți?

Un gând fugar scăpără în creierul lui Vasile și puse mâna pe capul bolnavului:

— Iacobe?

Căciula se turti sub mână.

— Ană! Iacob! Unde-i?

— Tu ești, Vasile, Doamne cum am adormit zise femeia trezindu-se, încă amețită de somn. Uite și fusul. Noroc că nu l-am călcat. Da m'a furat somnul stând, ce nu mi s'a întâmplat niciodată. Nu dormisem de pa...t...ru... și ridicând ochii îi îngheță cuvântul în gură.

Afară ninsoarea încetase. Pământul dormea liniștit, ca un uriaș pe cojocul căruia cășutele păreau niște mușunoaie îngropate în zăpadă. Deasupra nesfârșitei întinderi albe, plutea o tăcere rece, înfiorătoare; numai pe cerul neclintit de marmură fumurie, croncăneau trei ciori, trecând, în șir, pe deasupra satului.

De pe prag, prin grădină în sus, ducea o țărăitură în zigzaguri de par'că erau urmele unui om beat care nu-și putuse ridica picioarele și apoi din loc, în loc se oprise, se răzi-mase de pomi.

Cei doi oameni, lipiți de ușchiorii ușei, se priviră muși, o clipă și prin dosul ochilor lor trecu, ca o geană de nor negru, acelaș gând...

PAUL DAN

Când soarele s'ascunde...

*Când soarele s'ascunde
Infierbântat de drag
In sânul blândeii unde;
Când soarele s'ascunde,
Simțirea mea pătrunde
Al nopții negru prag,
Când soarele s'ascunde
Infierbântat de drag.*

*Când noaptea își destramă
Lin firu-i împletit
Pe piscuri de aramă;
Când noaptea se destramă,
O doină'ncet mă cheamă
Spre viață nesfârșit,
Când noaptea își destramă
Lin firu-i împletit.*

*Când stelele s'adină,
Mii candelă de=argint,
Pe bolta sfântă, lină;
Când stelele s'adină,
Tot sufletu-mi luminează
Scântei de mărgărit,
Când stelele s'adină,
Mii candelă de=argint.*

*Când luna se topește
In rouă de opal
Pe văi, pe deal, pe creste;
Când luna se topește
Natura strălucește
Sub vălu-i virginal,
Când luna se topește
In rouă de opal.*

G. RETEZEANU

Un acuzat zâmbi...

(Urmare.)

În aceeași după amiază, doctorul Bodea, la terminarea orelor de consultație, se simți răzbit de oboseală. Peste ocupațiunile lui științifice și profesionale, se abătuse și pacostea cea de proces!

În mod obișnuit, odată liber, el merge la tenis. Nu iubia sportul, ca pe orice exercițiu învățat târziu din datorie, dar și-l impunea în virtutea unei discipline de program, dela care nu voia să se abată. Și totuși, obosit peste măsură în acea după masă, pregefa. Numai schimbarea costumului îi părea penibilă, necum sforțările susținute ale jocului. Avea însă scrupule copilărești. Specula oboseala ca și cum ar fi vrut să-și găsească sieși un temei de împăcare.

— Sunt sleit de puteri, se sfătua el... Jocul e nu numai nepotrivit, dar chiar vătămător...

Și privia prin fereastra deschisă, cercând să găsească în aierul pur cu sonorități luminoase de cristal și ivoriu, un ajutor gândurilor lui.

— Mai bine să profit cât e timp frumos...

Părăsind casa, el se îndreptă către parc aproape fără voie. Mergea alene în răsfăt de melancolie, pe străzile goale de oameni. Conștiința îi slăbise de tot, parcă și puterea văzului și a auzului. Simția o moleșeală a fapturii lui, ca de strună înmuiată și imaginea aceasta îl urmărea stăruitor, deslușită aievea pe sub gândurile împrăștiate. Nu lua seama la torrentul de lumină revărsat impetuos în stradă, pe care plufiau ca niște epave, umbrele frânte ale caselor și ale stâlpilor de telegraf, nici la foșnetul șoptit pe asfaltul ud, al unui automobil în plimbare. Rare îi erau clipele când se lăsa astfel furat sieși, ca în ziua aceea. Atunci se ivia cealaltă faptură, ființa adevărată, ținută în adânc, de paza simțurilor și strășnicia gândurilor, al cărei imbold și mângâiere totdeauna, îi vin deadreptul din viața deafară, prin unde de lumină, de căldură și de aier proaspăt. Dar în fața parcului, el se trezi din jocul simțurilor interioare. Soarele, în coborârea lui, trimetea raze piezișe, făcând în două pădurea. Jumătate părea că arde în jar de ametist.

Doctorul își dădea seama că fusese amăgit de farmecul amurgului, și-și zâmbi cu indulgență, ca unui copil rușinat.

Intenționat, el își alese o aleie lăturalnică. Voia liniște. Dar razele amurgului însăilate printre ochiurile și creștăturile împletiturii de ramuri, se spârgeau zgomotos în fruzele mari de castani și pe jos, pe nisipul aleiei. De aici urcau frânte brusc, parcă prin ricoșare, în sus pe trunchiurile pomilor. Era prea multă lumină, ca să fie liniște. Doctorul prinse acest amănunt și-l savură, ca pe o tainiță de frumusețe pitită într'un tablou. Se îndreptă mai în adâncul parcului. Pe măsură ce înainta, umbre venite parcă din sufletul grădinii alungau mătășurile de lumină, împletite laolaltă cu frunze și crengi; pomii își redobândiau înfățișarea lor tainică și majestoasă. Un parfum tare și proaspăt, de fir de iarbă și coajă de copac, îi imbia sufletul său în sufletul cel mare al naturii. Doctorul se simți pătruns de undele de mister, care sosiau altcum decât prin simțuri, parcă de-adreptul din suflul pădurii în suflul lui, ca într'o îmbrățișare prelungă. Și voia să se piardă tot mai mult în plinul acestui extaz, atât de rar îngăduit lui, când în dreptul unui cot de drum, se întâlni față în față cu maiorul Gherman. Amândoi, în același gest de surprindere neplăcută, se opriră. De bunăseamă și maiorul căuta liniște. Dar întâmplarea, împotriva vrierii lor, le impunea îndatoriri de deferență.

Doctorul găsi repede motiv de vorbă: procesul. Nu asistase la terminarea lui și voia să afle mersul ședinței de după amiază, apoi sentința.

— Nimic important, Doctore... Atât rechizitoriul cât și pledoaria n'au cuprins decât elemente cunoscute de toată lumea.

— Dumneata ai pledat?

— Nu!

— Atunci, munca silnică pe viață?

— Da!

Urmă o scurtă tăcere, apoi doctorul reluă profesional cu o voită indiferență:

— Ar fi interesant de știut, totuși... pentru ce a omorât acest om...

Maiorul repetă și el, cu gândul aiurea:

— Pentru ce a omorât acest om?...

Și apoi, continuându-și, vorbind gândul:

— Ai dreptate doctore... Întrebarea sfredeleşte cu logica ei inexorabilă, puzderie de nedumeriri și griji... Ea, celui mai tare dintre noi, îi vațămă orgoliul și-i dă o bănuială de nesiguranță, cu atât mai chinuitoare cu cât e mai nedeslușită... Crima omului acesta pune parcă metafizic însuși conceptul crimei și-l înalță totdeauna din bagajul dogmelor morale, banalizate prin lenea rutinei.

Doctorul se opri din mers, surprins. Cuvintele maiorului i se păreau ciudate. Întrebă într'o doară, mai mult ca să-și ascundă mirarea:

— Nu cumva, Maiorule, ai vreo explicație?

Dar acesta își continua ideia, nesfîngherită de intreruperea doctorului:

— Crima lui evidențiază determinismul acelor forțe oculte, care se organizează în noi, începând cu primul strigăt al copilului și care alături de celălalt determinism din afara noastră, social și cosmic, ne conduc ființa, impunând unuia crima, celuilalt fapta bună...

Maiorul se opri din vorbă, schiță cu fața un gest de nedumerire, ca și când s'ar fi mirat de absurditatea unei atari fatalități.

— Crima și fapta bună... Ele trăiesc laolaltă în noi toți... Pentru echilibrul universal este însă necesar ca unul să fie criminal și celălalt binefăcător... Dar dacă pe o balanță ideală, în acelaș timp am putea cântări momentele celor două înfăptuiri, cu toți coeficienții și toate componentele de bine și de rău, pârghia n'ar oscila cu o frântură de diviziune!... Pentru ce a omorât acest om?...

Doctorul se simți stânjenit. Om practic, robii bunului simț, el nu admitea nici măcar dreptul la o prețiozitate profesională, și totuși îl cucerise mlădicrea vocii, atât de strâns legată de sufletul în zbucium al maiorului, urmărind parcă deaproape sușurile și scoborășurile unui adevăr, ce se străduiește să iasă la iveală. Vorbele tovarășului său se alegeau meșteșugit, însă fără efort, fără dorință de efect. Era o potriveală frumoasă, un joc sculptor al unor mici viermuleți de imagini, ca într'un acvariu, în care a pătruns un spin de rază.

— Mă interesează explicația Dumitale, Maiorule...

— Mai întâi o paranteză, Doctore... Eu sunt, Dumneata știi, un om foarte nenorocit!...

Doctorul scăpă un tresalt imperceptibil, aproape sufletesc. Maiorul îl înregistrează însă, sigur și amplificat ca o sugesție.

— Da, continuă el, nu e confesiune, necum o tânguire... Mă feresc cu grijă de stările emotive de calitate mediocră... În ele proștul obicei, mai mult decât slăbăciunea, te pierde și astfel singur nu mai poți ști, când se termină adevărul suferinței tale și când începe fățarnicia... Eu însă, sunt un om foarte nenorocit, Doctore... Acest element sufletesc e foarte important de cunoscut. El constituie o motivare a felului meu de judecată și totdeauna o dovadă de onestitate critică... Acum șapte luni, în aceiași sală a cazărni a fost condamnat la muncă silnică și degradare, fratele meu colonelul, pentru delapidare. Înțelege bine!... Fratele meu care mi-a servit de tată, care m'a crescut!...

Doctorul încercă să deplaseze povara clipei pe nesimțite, întrebuițând gluma ca pe un ac de macaz.

— Îți pierzi obiectivitatea necesară, Maiorule.

Apoi, muștrându-l oarecum:

— Și eu am o explicație a crimei, de bunăseamă mai dramatică ca a Dumitale... Totuși, ea cade natural, ca firul de plumb... Mie nu-mi e îngăduit nici un ingredient conceptual, nici o aromă sentimentală... Ea te va surprinde până la îndoială...

Vorbia lovind spațiul cu pumnul strâns, sau despicându-l cu gestul făios ca de oșel, de fapt înduioșat de starea nefericită a tovarășului său. Voia, de bunăseamă, să-i insufle

încredere, curaj și stăruință, dar în demonstrația lui, vocea îi căpăta acea siguranță și totdeauna lipsă de delicatețe, a omului sănătos față de un bolnav.

Maiorul continuă însă, urmând cu precizie ocolul frânt al gândirii lui :

— Totuși, sufletul-mi nefericit, îmi produce cu nesfârșita lui unduire, și se va părea poate un paradox sau un proces pervers de rafinare, cea mai delicată voluptate, trăind fugăr, dar deslușit, idei și crâmpeli de idei, game, intervale și tonuri sentimentale, avansând — înainte de a concepe chipul masiv al adevărului — până la cele mai ascunse tendințe, ca și pictorul sincer cu el, care a descoperit în tezaurul ascuns al luminii, bogăția cromatismului inexprimabil și armonia dezarmoniilor nebănuite, din care el, pe pânză, va reuși să fixeze, poate doar o impresie...

Doctorul îl asculta cu luare aminte, fără jenă, fără ironie, devenit practician, vrând parcă să claseze în rubrica notelor lui științifice, procesul acesta interesant de zgândărire sufletească.

— Nimic nu spiritualizează mai mult, — continuă maiorul — decât durerea, utilizată ca instrument de disciplină morală... Știința, cu recea ei obiectivitate, izolează ființa noastră ca o gheretă de plumb... Abia dacă printr'o mică ferestruică sosește lumina unei raze, dar nu și căldura ei... Artă, doar sensibilizează; ea mărește egocentrismul individului și îi trivializează astfel sufletul... Cât despre religie, ea constituie un mijloc bancruțar, tras azi la răspundere... Durerea singură spiritualizează... dar durerea altcum înțeasă decât termenul neghiob dintre neceaz și răzbunare... Ea extrage din inconștientul societății și din inconștientul nostru minereul brut al animalului, îl purifică și îl prelucrează, apoi îl toarnă în forme asentimentale și aintelctuale, în forme, se poate spune, pur estetice fără alt obiect decât înțelegere și implicit justificare... Deaceia părerea mea e favorabilă condamnatului, nu fiindcă el e nevinovat, ci fiindcă eu sunt foarte nenorocit...

Doctorul deveni gânditor. Cuvintele maiorului îl impresionaseră. Se desprindea din ele, un val de atâta indulgență pentru fapta criminală. Și totuși, vorba îi era de tot liniștită, fără fală: nici impostură. Omul gândise și spusele lui aveau căldura cuvenită convingerii.

Vorbind, ei luaseră drumul unei poteci doșnice, ca să fie cât mai singuri; dar poteca îi înșelă cu ocolurile ei meșteșugite, se depărtau în loc să pătrundă în adâncul pădurii. Pe jos începuseră să se ivească vinișoare de lumină, ca niște mărunți viermi de aur, încolăciți și aninați de firele de iarbă. Ici și colo, câte o frunză izbită de razele soarelui, se pornea într'un tremur ușor ca mătasea unui îngheț; și deodată lumina zilei năvăli brutală și zgomotoasă, răscolind cu fâlfâieri și vârtejuri de vifor, umbrele grele ale frunzelor. Ajunseseră la marginea pădurii. Doctorul avu o reculegere. Trumperea luminii răscolii vloga sufletului său tângind alene. Simți smuncetul atât de plăcut al provocării și emoțiunile unei polemici nu prea riscate.

— Ai o explicație îmi pare, maiorule.

Dar maiorul căta aiurea. Cu mâna înfinsă, el arăta în depărtarea câmpiei. Un tremur subțire ca de sticlă irizată, umplea văzduhul. Lângă șoseaua goală, care își gonia apele de lumină în salturi și cotituri rezezi, se vedea un pom, un singur pom înalt și desfrunzit, de două ori cocoșat, ca o macară de drum de fier.

— Acolo!... Uite acolo, s'a întâmplat crima...

Doctorul voia discuție cu orice preț.

— Pentru ce a omorât acest om?

Maiorul repeta încet, aproape șoptit:

— Pentru ce... Pentru ce...

Se oprise din vorbă, parcă bruscat în gândurile lui de capriciul feeric al apusului. Dungi de sidex se apropiu și se încheiau ciudat într'o parte, despărțite încolo prin frânturi de cer pufos, verde și galben. Ele intruchipau deasupra vâlvătăiei de nori albi și roșii strânși pe orizont, o fantastică aripă de heruvim, plutind pe o zăpadă în jar.

Doctorul îl intrerupse din contemplare.

— Maiorule, să nu uiți explicarea!...

— Ai dreptate, doctore... Să mă ierți. Am avut un hiatus în șirul judecății mele... Sunt din nou al dumitale...

Și făcu o mică pauză de pregătire, parcă să-și orânduiască materialul demonstrației:

— Cât de solid e infiptă în matca științii, explicarea mea, nu pot ști... Meseria de apărător îmi impune anumite cunoștințe de psihologie modernă... Nu voi abuza însă

de ele... Ar fi pentru un profan o dovadă de prost gust... Dealtfel Dumneata vei alege ușor proporția de adevăr științific și cea de iluzie personală...

— Te ascult, maiorule...

— Condamnatul nostru de azi dedimează — începu maiorul — a fost prin acel capriciu al soartei, care uneori se înverșunează cu tot dinadinsul împotriva unui om, din cea mai simpurie copilărie, foarte lovit... Nu știu dacă i-ai cercetat cu deamănuntul vieța...

Doctorul răspunse cu suficiență:

— Atât cât am crezut necesar...

Atunci știi ca și mine, că cele mai vechi reminiscențe afective îi privesc vieța sexuală... Copil fiind, s'a trezit în țipetele și blestemele mamei lui, crunt bătută de bărbat... Noi știm azi, cum iubesc copiii pe mamele lor: senzual și gelos.

Doctorul zâmbi cu înțeles:

— Ne găsim în plin freudism!...

— Dar nu fără rațiune o maltrata tatăl, — continuă maiorul, fără să ia seama — căci era frumoasă și ușuratică... La șapte ani, copilul a surprins-o în brațele popii... Gândeste-te puțin doctore... Ce puternică decepțiune!... În general se face o mare greșală judecând copiii... Susceptibilitatea lor afectivă noi n'o luăm în seamă. Și totuși nici când în vieța noastră, păstrând proporția forțelor, gelozia n'ajunge la atâta intensitate... Așa și la omul nostru... Azi e criminal, dar cândva a fost copil... Să acordăm acelor clipe ale copilării, când în forța lui de viață se năpustiseră alle forțe superioare ei, lovind brutal, stricând chiar țesătura firavă în care circulă cu atâta putere elanul vital, o cuvenită luare aminte. Căci noi adulții presăm, cu greutatea interesului nostru de viață, asupra celui al copilului, ca și pomul cu vieța lui, asupra vlăstarului, tânăr eșit din ei... Pentru o minte crudă, lesne făuritoare de mituri, preotul satului se întruchipa ca o forță superioară, hădă și infamă, dar o forță de inhibiție, împotriva căreia n'ai dreptul să te răzvrățești, un fel de tabu mintal, confundat cu cine știe ce plăsmuire infantilă: drac, cobe, țap blestemat...

— Maiorule, — îl intrerupse doctorul cu oarecare necaz — te fură vraja poeziei... Se ne menținem pe orizontul de plecare...

— Ai dreptate, doctore... Voi trece repede asupra celorlalte întâmplări, toate cu valoare de antecedențe personale în compoziția lentă a acestui „caz psihologic“... La zece ani sora lui a fost omorâtă... Dar cum? Neînchipuit de tragic... Spintecată și sfârtică de taurul unei cirezi de bivoli...

Doctorul rămase surprins. Toate aceste detalii îi erau lui străine.

— Nu știu dacă ai luat seamă la înfățișarea taurului? — întrebă maiorul, și tot el răspunse: — Are gâtul scurt de apoplectic, barba încâlcită de satir și ochii mici, lucitori și lascivi, ca la un infam în plină poftă... Și acum detaliază scena... Fata fugind și taurul după ea... Apoi, ajunsă din urmă, răsturnată la pământ și infine ucisă... Imaginează-ți puțin atacul nemilos... Taurul găfăie, se zbate și lovește într'un trup fără nici o rezistență, prins în frenezia, care e distructivă ca cea a adevăratei posesiuni... Și frații o porniseră de acasă, mânați de un impuls idilic...

— Am înțeles tema dumitale, maiorule... Același element pretutindeni: iubirea...

— Da!... Și parcă printr'un făcut, iubirea îngelată... Iată, pentru demonstrațiunea mea, alte întâmplări de preț, rătăcite prin vorbăria goală de conținut, a justificării lui. Cu câteva zile înainte de a pleca în armată, fata unui vecin cade trăsniță, sub un pom... O iubia el?... Nu! Și totuși imaginea fetei trăsnițe îi urmărea stăruitor povestea vieții sale... De ce? Fiindcă o fată care moare este un bun ce ni se răpește! Există, doctore, dincolo de cerințele fiecăruia din noi, un erotism al speciei, la fel construit ca și cel al individului: impulsiv, gelos și răzbunător... Mai târziu, intră în armată, face războiul și e rănit de un glonț. Pentru interpretarea mea, glonțul acela e plin de înțeles, căci el e porunca urii, întregitoare de iubire; e factorul de stimulare al vieții, ce nu trăiește decât prin moarte și izvodul sau simbolul mării liniștiri dobândite prin răzbunare și moarte... Mai departe! După război se reangajează și se căsătorește. La un an își surprinde nevasta cu un locotenent. Divorțează și după trei ani se recăsătorește, dar nefericit trăiește un an și jumătate cu nevastă-sa, apoi se separă... Și acum fără rost, nici iubind-o, nici măcar dorind-o, pleacă s'o urmărească... Restul îl cunoaștem...

— Foaia de observație frumos expusă, deși cam literar, — conchise doctorul. — Să trecem la interpretare...

— O! Interpretarea e foarte simplă... Iată un om nici mai rău, nici mai bun, nici mai deștept, nici mai prost, decât ceilalți... Un om însă, sistematic lovit!... Există un raționament al inconștientului care adună, compară, potrivește și utilizează elementele cele mai dispersate ale existenței, sau dinpotrivă, dispersează pe cele mai legate, în vederea unui scop de o uimitoare finalitate... Omul nostru nu o știe, căci organismul lucid al minții noastre este incapabil să înțeleagă tainele și rosturile ascunse ale inconștientului, dar noi cei dinafară lui trebuie să fim înțeleși. Un simbol se organizează și se rezolvă; asta-i tot secretul acțiunilor noastre, fie conștiente, fie impulsive. Se organizează din reminiscențele traumatisemelor sufletești, cași din urmele imaginilor trăite, și se menține ca atare printr'o forță de inhibiție, care nu e porunca voinții, ci fortuitatea unei alte puteri, milă, durere, frică și se rezolvă odată cu dispariția ei... Care e simbolul în cazul nostru?... E pumnul ridicat, ași zice eu, pumnul ridicat al primei lui copilării... E imaginea vizuală, însoțită de tonusul afectiv al înșelării. Omul acesta a fost într'una înșelat... L'a înșelat tatăl său bădând pe mama-sa și preotul satului, iubind-o, cele două mari puteri sociale, considerate ca pure: cea a familiei și cea a credinții... L'au înșelat apoi trăznetul și bivolul... puterea lui Dumnezeu care cade din cer și puterea oarbă a naturii, ce izbucnește în nebunia bivolului... L'a înșelat glonțul, izvodul dușmăniei, care nu l'a ucis, nici nu l'a ocolit... Și în fine l'a înșelat complexul sintetic al tuturor acestor puteri, locotenentul, simbolul icrarliciei.

— Știu acum concluzia, maiorule... Toate aceste forțe au organizat în inconștientul lui, reacțiunea... Și atunci a lovit ca să se răzbune și astfel să se ușureze... E teoria catarsisului și aici... Sărmanul căpitan! În clipa aceea el a fost, după explicația Dumitale, tot: și bivol, și Dumnezeu, și morală, și societate... Prin urmare să rezumăm, maiorule. Ca să-și execute răzbunarea lui, Dumneata îi zici liniștire catartică, plutonierul s'a dus în ziua de întâi August la sărbătoarea oprită, cu gândul să lovească.

— Nu!

— Cum nu?

— Dinpotrivă!

Doctorul se opri din mers atât de brusc, parc'ar fi vrut să se repeadă. Nu știa ce să aleagă, era o glumă ori un paradox... Dar maiorul păstra aceeași egalitate a înfățișării lui sufletești.

— Dinpotrivă, doctore, plutonierul n'avea nici un gând precis... Dacă prin vorbă ar fi să traducem iraționalul, atunci am putea spune că s'a dus să se apere înpotriva lui însăși... ca să ucidă în el impulsul de a ucide...

— Nu mai înțeleg nimic, maiorule... Nu uita! S'a travestit în haine civile, s'a dus înpotriva ordinelor, pe furiș... să-și surprindă nevasta în brațele căpitanului sau ale altcuiva!...

— Da! Asta căuta...

— Și dacă o găsia astfel?

— Nu ucidea!

— De ce?

— Fiindcă avea nevoie de o nouă înșelare, de o nouă durere... Durerea trădării, oricât s'ar părea de paradoxal, ucidea în el impulsul de omor... De timpuriu, ea s'a asociat ca forță de inhibiție, în sistemul de echilibrare al simbolului... Sufletele noastre plăpânde și labile, dibuind orbește în bezna determinismului își asociază, după legi nouă necunoscute, forțele de stăpânire... Omul n'aleargă numai după fericire, ci în proporție egală și după durere, căci durerea e prilej de frică și omul în exhibarea eului său cași în infimitatea sufletului său, nu poate trăi lipsit de constrângerea ei... Durerea îl menținea în curentul vieții sociale... Scăpat de sub atotputernicia ei, mâna lui veșnic în sus, după porunca simbolului a căzut masiv, ca un ciocan când din nebăgare de seamă, i se trage piedica. Decepțiunea de a nu fi fost trădat, a deslănțuit forțele sub tensiune presate din timpul copilării... Simbolul s'a rezolvat și crima s'a înfăptuit. A ucis, doctore! Ce bașjocură! A ucis din prea multă fericire!...

Maiorul tăcu.

Soarele apusese. Cerul era acum de tot liniștit. O culoare parcă nefirească, un roșu dulce și moale, ca miezul de pepene, cu un luciul fascinant și nesfârșit de odihnitor, încercuia orizontul. În depărtare, pomii răzleți începură să răsufle duhul nopții.

(Va urma).

VICTOR PAPILIAN

ROBERT BROWNING

Evelyn Hope

I.

Frumoasa Evelyn Hope a murit!
Stai și veghează la capu-i un ceas.
Acesta-i e patul și colo i-s cărțile,
Cu mâna-i cules-a acea garofiță
Ce moare acuma și ea în pahar.
Puțin s'a schimbat de atunci — cred eu —
Inchise-s obloanele, numai o rază
Mai poate intra printr'o deschizătură.

II.

Doar cincisprezece ani avea când a murit!
De-abia poate că-mi auzise de nume
Și nu era vremea să știe ce-i dragostea,
Avea alte gânduri și alte nădejdi,
Avea datorii de 'mpliniți, griji puține,
Era când vioaie, când iar liniștită,
Gând fără veste un semn făcu Domnul
Și fruntea ei albă, atât a rămas.

III.

Târziu e acuma, o, Evelyn Hope!
Senin și curat era sufletul tău,
Și bune au fost stelele zodiei tale,
Din spirit, din rouă și foc te născură,
Dar eram de trei ori mai bătrân decât tine,
Și nu puteam merge pe aceeași cărare,
De aceea n'a fost ca să fim împreună,
Drumeți fără grijă. Nimic mai mult.

IV.

Dar nu este — așa! Găci Domnul de sus
El poate să dea și să facă ce vrea,
Și dragostea este un dar pentru dragoste,
A mea vei fi tu, pentru dragostea mea!
S'or trece vieți multe și nu s'o 'mplini,
Și lumi voi străbate în lung și lat,
Și am să 'nvăț multe și multe-am să uit,
Pân'o veni vremea să zic: ești a mea.

V.

Dar tot va veni — va veni ea odată!
 Și atunci voi spune, o Evelyn Hope,
 Pentru ce pe pământul acesta a fost
 Acel corp și — acel suflet curat și senin!
 Voi ști de ce-ți era părul de aur
 Și buzele roșii ca floarea de-acolo,
 Și ce-ai fi voit tu din mine să faci
 În viața cea nouă și mult așteptată.

VI.

Trăit-am, voi zice, atâta de mult,
 De-atâtea ori m'am jertfit eu pe mine
 De tot ce atâți-au strâns m'am bucurat,
 Prin țări și prin veacuri am luat tot ce-am vrut,
 Una singură, una, aprinsul meu dor,
 Din toate acelea n'a fost ca să fie;
 Te vreau și de sigur am să te 'ntâlnesc
 Odată! Dar ce pot să fac eu acum?

VII.

Jubitu-te-am Evelyn Hope toată vremea
 Și inima mea ori-cât era plină,
 Avea încă loc pentru părul de aur
 Pentru frageda-ți gură, seninu-ți surâs.
 Ssst... uite 'nchid această foaie
 În mâna ta rece! Aceasta mi-e taina!
 Și acum dormi. Te-i deștepta,
 Ți-i aduce aminte și-i înțelege.

Trad. de:
 P. GRIMM

Folklorul și literatura cultă*)

În contactul literaturii culte cu cea poporană, vedem o îndrumare sănătoasă a literaturii noastre.

Infioririle bogate ale literaturii culte se datoresc altoirii aduse sufletului poporan. Nu e vorba aici de limitarea inspirației la lumea dela țară; viața de pretutindeni va trebui să aibă rezonanță în opera de artă. Dar constatăm, în culminațiile literaturii noastre, mai des, ridicarea unui motiv din adâncimile sufletului poporan.

La 1867 Hașdău afirmă (Prefața la *Basme*, de I. C. Fundescu), că nu poate fi un mijloc mai interesant și mai sigur de a cunoaște forțele morale ale unei națiuni, decât prin literatura sa populară; și că nu este nici un alt mijloc mai nimerit și mai frumos de a da unei literaturi culte un caracter original și distinctiv, decât nutrind-o din literatura populară. Iar Maiorescu, vorbind de poeziile dlui Oct. Goga, constată că acestea au puterea sugestivă a cântecelor noastre dela țară și că poezia noastră cultă este deadreptul isvorâtă din cântecele populare.

„Așa este și așa trebuie să rămâie, păstrându și aerul de sănătate și de vigoare și ferindu-se de parada cu un exofism neadaptabil” — zice Maiorescu. (Critice, vol. III, pag. 264).

Dl. Densușianu se ridică împotriva părerii, că nu poate exista o literatură cu caracter românesc, național, dacă scriitorul nu pleacă dela cunoașterea aprofundată a folklorului, sau mai bine zis a vieții sătești.

I se pare absurdă această judecată literară, și se întreabă: Ce valoare are atunci opera lui Dante și a lui Vigny, în care poezia populară n'a pătruns?

O literatură — spune dl. Densușianu — se creiază și se îmbogățește, ținând seama de elementul țărănesc și orășenesc, după predispozițiile și valorile derivale.

Să nu uităm totuș, că orice este dela țară trebuie să fie pus pe întâiul plan. (Aspecte ale poeziei populare romanice; capitolul final).

Să reținem fraza din urmă: orice este dela țară trebuie să fie pus pe întâiul plan. Nota specifică a unui neam apare în adevăr în creațiunile poporului, — elezi oglindesc în toată sinceritatea sufletul ridicându-se până la marea artă.

Cea mai mare creațiune lirică în limba românească (*Luceafărul*) își are originea într'o povestă din popor.

În „Nunta Zamferei” și în „Moartea lui Fulger” găsim obiceiurile poporului nostru la nuntă și înmormântare.

În Creangă și'n Slavici găsim toată bogăția de aspecte a satelor noastre. Cea mai mare creațiune epică — „Ion” de L. Rebreanu — este toată din lumea dela țară. Dar „Neculăiță Minciună” al dlui Brătescu — Voinești, nu este un băiat deștept dela țară, torturat de dorința de a cunoaște tainele naturii? „Trebuie să fac mărturisirea de credință, că poporul este părintele meu literar”, — a zis cel mai mare scriitor al pământului românesc, dl. M. Sadoveanu.

Poezia dlui O. Goga a fost țipetul de alarmă al Românului din Ardeal, care a simțit că a ajuns cuțitul la os:

Strămoșii toți îmi spun mustrarea mie.

Azi îmi trimit nădejdlile de veacuri

Strigarea lor ce vine de departe.

*) Din introducerea la colecția de poezii populare: *Pe Murăș și Târnavă*, în curs de apariție.

N'a pornit la drum fecundul Cezar Petrescu scriind: Scrisorile unui răzeș?
„Darurile pământului” românesc le-a cules N. Crainic:

Am învățat a versului măsură
Din simetria brazdelor arate.
Din sborul ce-l grăbește ciocârlia
Am învățat aprinsele avânturi
Și ritmul, care naște armonia,
Din legănarea grânelor în vânturi.

„Pe Argeș în sus” ascultă I. Pillat șoaptele străbunilor și cântă „Satul meu”:

Nu sunt al tău, dar satul e în mine,
Trăește'n sufletu-mi cu toți ai săi.
Simț cum mustesc în sângele din vine:
Copaci și case, oameni buni și răi.

„Lângă pământ” s'așează A. Maniu, ș'ascultă cântecul greerilor.
Tot un motiv din popor găsim în puternica creațiune dramatică „Mășterul Manole”
a lui L. Blaga. Din graiul străbunilor și-a ales T. Arghezi „Cuvintele Potrivite”:

Ca să schimbăm, acum, întâia oară,
Sapa'n condei și brazda'n călimară,
Bătrânii=au adunat, printre plāvani,
Sudoarea muncii sufelor de ani.
Din graiul lor cu 'ndemnuri pentru vite
Eu am ivit cuvinte potrivite.

Nu motive românești au ridicat la valoarea de mare artă Grigorescu, Mincu și Enescu?
S. Drăgoi (Opera: Năpasta) n'a ridicat melodia doinelor în admirația tuturor?

Zadarnic, oricât am umbra prin umbra zidurilor străine, simțim că ne cheamă pământul, după cum spune dl. O. Goga.

Artistul va năzui să-și ațintască privirile spre cer, dar având picoarele înfipte în pământul țării.

Din adâncimile acestui pământ se'nalță stilul românesc, în literatură, în muzică, etc.

Dar s'au găsit unii neîncredători în valoarea folklorului românesc, alții în viitorul acestui folklor.

Nu, nu e artă, nu e simț artistic în poezia noastră populară... ea este o proză sarbădă, provocată de un sentiment palid, — spunea Al. Antemireanu. (Simțul artei la Români; Noua Revistă Română, 1900. No. 6).

Pompiliu Eliade a criticat cu asprime părerea sănătoasă a lui Maiorescu, că poezia noastră cultă isvorăște din cântecele poporane. (Viața nouă, An. II, No. 10).

Dl. C. Damianovici crede într'un viciu organic al artei populare: Neputând găsi în civilizație un auxiliar, un îndemn, un isvor din care să-și extragă puterea de viață, negăsind în progres decât un vrăjmaș, ea va rămânea cu vremea un organism mort, inert, bun de populat muzcele. (Artă și literatură, pag. 25—26).

Iar în altă parte: „De altfel astăzi poporul a încetat de a mai face literatură. Sub raportul artei, el trăește cu reminiscențele din trecut. A mai apărut nu e vorba, ca un răsunet al momentului, o poezie a cătăniei, o alta a nostalgiei emigraților, dar ea este cu de-săvârșire slabă”. (O. c. pag. 92).

Aceste păreri greșite au fost desminșite mereu de colecțiile folkloristice cari au apărut și de adevărații cercetători ai poeziei poporane.

Și în ceea ce privește viitorul folklorului, părerile dlui Densușianu sunt lămuritoare.

Încă din 1910 D=sa rectificase părerea celor ce credeau că folklorul ar fi o știință a reminiscențelor, arătând că el trebuie să ne arate cum simte și gândește satul, fie sub influența ideilor, credințelor și superstițiilor moștenite din trecut, fie sub aceea a împrejurărilor de fiecare zi. (Folklorul — cum trebuie înțeles).

Deci, pe lângă elementele tradiționale, foarte vechi, aflăm în folklor altele mai vii, actuale.

Cercetările în această direcție sunt reluate de d-l Densușianu în studiul: Aspecte ale poeziei populare romanice, 1925.

S'a zis că folklorul dispare, deci să ne grăbim să culegem materialul popular. De sigur — spune d-l Densușianu — sunt lucruri ce nu se mai mențin, totuși să nu ne închipuim că folklorul e predispus unei dispariții totale. Totdeauna va exista o mentalitate a oamenilor simpli, nu ne putem închipui, cu toate progresele științei și culturii, pe toți muritorii viitorului pe aceeași culme a inteligenței. Vor exista suflete mai simple care să păstreze reminiscențe, predispoziții moștenite dela generațiile trecute ale umanității.

Și în afară de tradiție, trebuie puse în cumpănă și contingențele, realitățile actuale ale vieții. Folklorul nu va dispare niciodată, ci se va modifica, se va împleti din elementul trecutului și materialul nou ce îl vor oferi oamenii simpli. Unele credințe, superstiții obiceiuri dispar în fața culturii ce se răspândește neîncetat în masele de jos, dar basme, tradiții, legende se vor crea mereu, pentrucă formează un element ideal de încântare și de solidaritate pentru viața omenească.

Imaginația va găsi și în viitor destule motive pentru creațiunile spirituale.

Cine urmărește poezia populară, sau povestirile în legătură cu războiul din urmă, va observa că această literatură de după război e legată de faptele reale, de împrejurări care s'au petrecut sub ochii noștri. Să nu-și închipuiască cineva că, dacă aceste producțiuni au luat o înfățișare mai realistă, e o scădere a imaginației populare.

D-l Densușianu crede chiar, că genul strigăturilor nu numai că nu va dispare, ci din contră, ascendentul său se va accentua. (O. c. pag. 373).

Fără poezie nu se poate concepe viața populară, zice d-l Iorga. Precum în lumea străveche, el era un element al ritului sacru fără de care era imposibilă ceremonia, tot astfel nici una din formele vieții sociale, nu poate fi lipsită de acest stimulent și întovărășire a versului, care, în acest domeniu, fășnește spontan . . . (cf. Ist. lit. vol. I. pag. 49).

Deci, poezie poporană va fi, atâta vreme cât va trăi poporul. Civilizația nu va putea omori inspirația, ea este un izvor nesecat. Zadarnic s'amintesc versurile lui Eminescu:

Și cum vin cu drum de fier
Toate cântecele pier.

Țăranul va cânta mereu . . . cât timp vor fremăta pădurile și vor cânta ciocârliile; se vor auzi'n amurg doine, cât timp dorul va frământa sufletele; chiuiturile vor răsuna la joc în zile de sărbătoare; plugușorul se va auzi în fiecare seară a anului nou și copiii nu vor uita niciodată s'arunce cununa norocului în preziua Sânzienelor.

Conștiința culturală a unui neam mărește admirația față de poezia poporului și crează o adevărată renaștere a datinelor.

S'a zis că folklorul e o bogăție a celor săraci. Atâta sărăcie a răbdat neamul românesc . . . Poate c'asa se explică bogăția poeziei lui poporane.

HORIA TECULESCU

Expozițiile Ciupe, Bogdan și Ladea.

Domnii Ciupe și Bogdan sunt de bună seamă, în Ardeal (împreună cu Domnul Demian), exponenții unei nouă mișcări, ce pare hotărâtă să înfrunte puterea expresionismului german, în care stăruie prin cultură, sugestie mentală și afinități sufletești multiple, școala maghiară, cât și a picturii „genre“, atât de ispititoare publicului, prin frumosul lesnicios, iar multor artiști scumpă, prin elanul nestăpânit. Cei doi artiști par chinuiți de scrupulul plastic. Ostentativ, îi vedem îndepărtând tot ceiace ar putea aminti narațiunea sau anecdota; echilibrarea aproape rațională a compozițiilor, nuanțarea cromatică până la intervale mai mici de o comă, eliminarea detaliilor anatomice întru prisosirea luminii, simplificarea formelor însoțite de armonia liniilor, constituiesc mijloace tehnice, timide la prima vedere, pe care totuși le credem opuse cu succes unor manifestări cu caracter prestigios, întemeiate însă, pe impetuozitatea culorilor crude, acțiune multă și bravada liniilor largi. Atât Domnul Ciupe cât și Domnul Bogdan, se feresc cu grijă de manifestările zgomotoase cât și de locurile comune ale efectului factice, fără a neglija vigoarea iar simplificând, n'ajung să rătăcească în schimele caricaturale sau în schematismul constructiv al unor ideologi „cu tot dinadinsul“, mânați alături de drum, de un imperativ altul decât cel al mijloacelor veridice.

Temperament viguros, dar suplu, într-o continuă cercetare a sufletului său, impus sieși la încercări tot mai grele, Domnul Ciupe ne dovedește, în cele treizeci și șase de pânze expuse, o progresivă ascendență a perfectibilității, fără ca să se considere la ultima treaptă. Un tablou al adolescenței (potretul tatii) dovedește impulsul exploziv al unui talent ce izbușnește sub siguranța plină de dibuire a începutului; o compoziție dintre ultimele (două figuri) în care logica și preocuparea de echilibrare a maselor, a luat locul temperamentului, ni-l arată pe artist conștient de îndatoririle maturității. Domnul Ciupe caută să rezolve prin echivalentul plastic și alte stări sufletești, ca pasiunea în acei admirabili maci prinși în quin-tezența cromatică și formală a câtorva pete mari roșii pe un fond brun violet, sau delicatețea de simțire în niște flori jucăușe în smalț de tonuri albe și roz. Un arlechin aproape de dimensiuni naturale, reușește în poșida vrerii artistului, preocupat de realizarea formală, să ne dea înfățișarea melancolică de după exuberanța înșelătoare a petrecerii, iar un peizaj lucrat în tonuri pline și linii frânte, atmosfera colțurilor pierdute undeva, în depărtare...

Domnul Bogdan este un senzitiv, ce pare că se teme de orice izbucnire, de orice stridență, ca de-o necuviință. De aceea, Domnia=sa apare cu un avar al culorii și al liniei, atât fiind de sobru și de chibzuit. Și totuși aprofundând peisajele artistului, sântem copleșiți de bogăția nuanțelor, în pas ritmat ținute cu vibrațiunile unei sensibilități rafinate. Intre alb și negru, Domnia=sa răspândește o profuzime de intermediare. Case frumos contruite și peisaje scaldate în lumină albă, sunt lucrările cele mai reușite ale acestui pictor atât de francez prin educațiune și atât de artist prin discreție și distincțiune.

* * *

Condus de aceleași preocupări, sculptorul Ladea expune opt lucrări, dintre care portretul Domnului A. C. operă sintetică și robustă impresionează prin interpretarea personală, construcția solidă, și mai ales prin grija cu care artistul a căutat să rezolve toate regiunile lucrării. Domnul Ladea pare să se îndrepte către arta monumentală, deși auto-portretul, nudul și mai ales gingașul strămbă=lemne dovedesc o reală ușurință în invenție și o plasticitate a tehnice artistice a autorului.

VICTOR PAPILIAN

Probleme eugenice

Au trecut de mult timpurile când arta și știința de a vindeca, se ocupau exclusiv cu tămăduirea și prevenirea bolilor. Dacă cea din urmă — prevenirea — tinde să formeze preocuparea de mâine a sămănătorilor de sănătate, într'un viitor mai îndepărtat, dar spre care înaintăm cu pași siguri, sfera activității profilactice își va mări conținutul.

Există azi o serie nenumărată de indivizi, constituind un reziduu neutilizabil în câmpul activității sociale, acea lume de anormali, debili mintali și bolnavi, ale căror mizerii fizice și mintale, crează o adevărată „nenorocire biologică“ într'un stat. Această lume, a cărei convingent nu este de neglijat, scapă total influenței terapeutice sau se ameliorează foarte puțin, când sunt supuși educației și culturii. Ei formează populația închisorilor, a coloniilor de vagabonzi sau cerșesc ajutorul atâtor societăți filantropice.

Tezaurul public, ca și bugetele operelor private, suportă, cu o resemnare stoică, existența acestor infirmi sociali.

Profilaxia se extinde spre a combate nu numai bolile organice, ci și acelea constituționale. Sunt indivizii născuți cu tare ereditare, deficiențe mintale și morale, care prin predispozițiile lor organice merg spre crimă, imoralitate, vagabondaj, cerșit sau toxicomanii. Ei formează obiectul unei științe noi: *Eugenia*.

Prin scopul ei final, această știință se apropie de codul penal, urmărind împreună apărarea socială: prima prin sentințe terapeutice, al doilea prin sentința de privațiune, elimină pe cei amintii din viața liberă, pe un timp anumit.

Efectele practice ale eugeniei, consistă în a asigura selecția și înmulțirea persoanelor cele mai bine dotate fizic și mintal și de a evita transmisiunea ereditară a defectelor degenerative, precum și de a preveni pe acelea care pot urma bolilor infecțioase sau intoxicațiilor.

Prin latura ei profilactică, Eugenia, caută să purifice pe moștenitorii noștri de stări bolnăvicioase nevindecabile, să oprească evoluția urmărilor toxicomaniilor care alterează izvoarele vieții, să evite contaminările infecțioase, creatoare a atâtor dezordine fizice și debilități intelectuale sau morale.

Iar în multe state, a intervenit practic. Măsurile eugenice câștigă pe fiecare zi terenuri noi. Una din ele se intitulază *certificatul prenupțial*.

* * *

Orientarea în căsătorie, nu cunoaște nici un criteriu, nici o regulă. Tendința actuală își manifestă convingerea îndeosebi, după calitățile estetice ale fizicului sau acelea materiale ale dotei. Noțiunile de sănătate sunt sau ignorate sau rare ori intră în discuția actului civil. Deși, cele din urmă, vor trebui să reprezinte, dacă nu cele mai importante, cel puțin foarte importante garanții de siguranță și prosperitate în înjgheburile unei familii.

Metodele eugenice, vor răsturna, desigur, tradițiile seculare în materie de căsătorie. Dar, aduc cu ele avantagii pentru indivizi, familie și rasă.

Certificatul prenupțial, interzice sămănarea bolilor, infirmităților și a scăderilor intelectuale, ce duc precis spre perturbarea moralei și a bunului mers social. Prin el veghiem la integritatea sănătății fizice și mintale și asigurăm copiilor un echilibru de sănătate și viață, factori indiscutabili ce le vor permite realizarea destinelor lor sociale și morale.

Această măsură eugenică întâmpină mari dificultăți de adaptare în multe state. Deși obiecțiunile de ordin moral, social, sentimental, eugenic și medical, sunt cu mult inferioare avantajelor, metoda răsbate greu.

Interdicția căsătoriei e admisă pentru unele boli, în câteva state ale Americii de Nord (14): Austria, Bulgaria, Italia, Danemarca, Suedia, Norvegia. Danemarca are legea cea mai veche — 1857, — iar în anii din urmă (1926), Statele Unite au introdus examenul medical prenupțial obligator, în unele departamente.

După război, majoritatea statelor europene au emis anteproiecte: Franța, Germania, Cehoslovacia, Anglia, America de Sud. S'au constituit în unele țări, birouri de consultații matrimoniale libere, care dau sfaturi medicale viitorilor miri (Austria, Belgia, Olanda, Italia, Germania). Noi am debutat printr'o propagandă nesuștinută.

E un stadiu de provizorat. Se va ajunge fără îndoială și la noi la măsuri uniforme și unanim admise.

Statul are dreptul să determine garanțiile biologice ale căsătoriei și să impună celor ce-și ignorează responsabilitățile, o măsură moderată. Prin ea aceștia vor deveni prevăzători, iar hotărîrea definitivă va fi bine controlată.

* * *

Alături de prima metodă, înregistrăm și *sterilizarea umană*. Ea apare la sfârșitul secolului al XIX-lea, preconizată la început de America.

Femeiei cași bărbatului, ce scapă unei examinări minuțioase înainte căsătoriei, fiind apți să adauge noi progenituri inutile societății, li se poate ridica această aptitudine, prin operațiunea sterilizării. Femeilor supuse azi altor intervențiuni periculoase vieții și dăunătoare sănătății, prin sterilizare li se suprimă numai facultatea de a procrea, păstrându-se intact restul funcțiilor sexuale. Același lucru și bărbaților. Este o măsură de prevedere genitală.

În stadiul actual, sterilizarea este terapeutică, eugenică, economică, socială și penală. În unele țări e obligatorie, în altele voluntară.

Prima sterilizare eugenică, a fost aplicată asupra delicvenților și criminalilor, prin legea din 1909, în California. Au urmat apoi numeroase state ale Americii. Aici până la 1 Ianuarie 1928, s'au înregistrat un total de 8515 de sterilizări eugenice. Recordul îl deține California cu 5820.

Suedia în 1922, prin „Consiliul Institutului Național de biologie al Rasei“ s'a pronunțat pentru o sterilizare obligatorie a tuturor celor ce le trebuie interzisă căsătoria: degenerașilor, idioșilor și epilepticilor congenitali.

Elveția a întreprins o mișcare eugenică în aceeași direcțiune, limitând cazurile de indicație pentru sterilizare.

Prin sterilizare, întrerupem, femeilor și bărbaților incapabili de a da societății elemente utile, izvoarele de propagare ale vieții. Li punem în imposibilitate de a mări procentul celor ce vor spori masa recidiviștilor, a cerșetoriilor sau a vagabonzilor.

Dacă certificatul prenupțial nu va avea eficacitatea sigură și imediată, pentru cei ce i se vor supune sau eschiva, sterilizarea asigură națiunii, pentru totdeauna limitarea celor ce nu trebuesc.

Să nu uităm, că prin această măsură, forșăm să participe la urmările biologice ale unei căsătorii, produsă înafara legilor eugenice și pe bărbat. Ambele sexe, sunt egale în căsătoria eugenică.

* * *

Impunându-se restricțiuni căsătoriei, instinctul social atent la desavantagiile noilor măsuri, a îndemnat știința să se ocupe și de problema *căutării paternității*.

După război, ea devenise o preocupare torturantă a marilor centre urbane. Câți bărbați n'au bătut la ușile atâtor savanți cu copiii lor în brațe, solicitând adevărul asupra originii!...

Din fericire, într'o oarecare măsură, aceste preocupări de ordin moral, au găsit în știință o destindere.

Mai stăpâni pe legile eredității, savanții au căutat să utilizeze în această direcție, toate semnele ori calitățile fiziologice sau biologice ce se moștnesc. Un semn a fost urmărit dela părinții la copii, la una sau mai multe generații. Idealul este să se stabilească o harfă a eredității, pe care să ne putem orienta ca să stabilim origina maternă sau paternă a unui copil.

S'au propus multe metode. În practica zilnică, cași în fața instanțelor judiciare au pătruns numai două: una biologică și alta antropologică.

Prima a cucerit încrederea celor mai multe state germanice. Germania numără până azi peste 5000 de cazuri, unde s'a aplicat metoda. Prin ea s'a dovedit real proveniența unui copil.

Există în sângele uman, patru calități, numite „Grupe sanguine“ care se moștenesc. Copii apar pe lume, fie cu grupa tatălui, fie cu cea a mamei, fie cu a ambilor. Printr'un examen al sângelui celor trei, vom putea aprecia, dacă cei doi generatori presupuși au putut sau nu da naștere copilului ce reclamă.

Metoda, nu poate da uneori indicațiuni (coincidența aceleiași grup la tată și la mamă sau când copilul moștenește numai calitatea mamei), alteori dă indicațiuni de probabilitate (prezența aceleiași grupe la copil și la tată, nu stabilește în mod definitiv paternitatea) și mai are posibilitatea *excluderii*. Aci rezidă marea importanță a reacțiunii de grup. În cazul când o femeie, are raporturi sexuale cu mai mulți bărbați, prin metoda de grup, alegem din ei pe acei ce nu pot fi părinții unui anumit copil, lăsând în cauză numai pe acei ai căror grup corespunde copilului. În aceste împrejurări, metoda biologică și-a făcut cu prisosință dovada mării ei utilități practice.

Metoda antropologică e mai recentă. Toate semnele morfologice, utilizate la identificarea recidiviștilor prin acel „portret vorbit“ sunt aplicate și aici. Culoarea ochilor, a părului sau forma lui, impresiunile digitale, au fost singure la început.

În Rusia, s'a extins metoda asupra tuturor formațiunilor anatomice, ale capului, feței și corpului întreg, ce participă la fizionomia și individualitatea fizică a unei persoane. Formă, dimensiune, particularități, au fost urmărite și studiate. Numărul acestor semne este însemnat (120); 20 din ele se moștenesc în mod constant. Posibilitatea practică de demonstrare a paternității prin caracterele antropologice, este mai mare, de cât prin cea a calităților biologice.

Ambele se pot completa. Știința nu a epuizat încă toate izvoarele.

Cercetarea paternității, trece astfel azi din domeniul probațiunii prin martori în acel al probațiunilor pozitive. Anteproectul ce se va vota în curând la noi, ne va pune între puținele state ale Europei, ce n'au fost depășite de progres.

Dr. M. KERNBACH

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MIȘCAREA CULTURALĂ DIN ȚARĂ ȘI STRĂINĂTATE

CĂRȚI

ION AGĂRBICEANU: *Dolor* (mic roman). Editura „Scrisul românesc”. Craiova, 1930.

Dolor, ultimul roman al domnului Agărbiceanu, ni-l arată pe autor tot mai preocupat de problemele psihologice și parcă îndepărtându-se voit de genul povestirilor de odinioară, în care domnia sa a dat lucrări de atâtă preț, literaturii noastre. În „*Dolor*” tehnica e fără reazim epic; un simplu dialog susține aproape în întregime fap-tura romanului. Desigur că acțiunea constituie un element de mare vigoare, dramatismul; lipsa ei însă nu prejudiciază, când este înlocuită cu mișcarea lăuntrică a sufletului. Dinamica stărilor noastre de conștiință e atât de tumultuoasă, încât o simplă convorbire se poate desfășura mai tragic, decât însăși priveliștea unei nenorociri și un gând se înfăptuiește mintal adesea mai îngrozitor, decât chiar realizarea lui.

Domnul Agărbiceanu are intuiția romanului psihologic, dar mai cu seamă, experiența sufletească potrivită. Domnia sa pare să-și fi interogat sufletul cu acel instrument de mistică tortură, îndoiala, și din chinurile încercate, mai mult decât din niște tratate de psihologie sau din totdeauna imperfectele date ale observațiunii, și-a adunat materialul documentar.

Vasile Albu, eroul romanului „*Dolor*”, este omul care cercetează și deci se îndoiește. „Considerațiunile lui filozofice”, pe care „le și doria, dar se temea de ele”, isvorăsc din însăși dorința de a dibui esența marilor principii ale vieții. De aceea credem că romanul este sbuciumul lui Vasile Albu. Sub întruchiparea lui Ilarie Bogdan, omul frânt de fatalitate, apare răspunsul și tot-deodată mângâierea. De fapt, Ilarie Bogdan este cealaltă ființă a noastră, acel „alter ego” născut în dezastru și prin dezastru, din speranțele nimicite, din marele înțeles al zădărniciilor și din melancolia năzuinței de mai bine, pe care doar nenorocirea o isvodește. Domnul Agărbiceanu

soluționează moral niște îndeletniciri pur metafizice și astfel nu cade în scepticism. Temeiul moral face de-a-semeni ca romanul, conceput într'un spirit de adâncă deznădejde, să se termine mângâietor de liniștit. Poate tocmai în această aniteză, constă frumusețea lui. Domnul Agărbiceanu apare, de bunăseamă pe deasupra intențiilor domniei sale, ca un mare pesimist, căci numai pesimismul dă rost dezastrului și nobletă înfrângerii. Așa se explică și farmecul consolator al încheierii, cât și accentele de tragică sinceritate, ce izbucnesc din anumite pasagii, atât de simple și atât de înălțătoare, ca niște versete biblice:

„Vere, iartă-mă că nu-mi aduc aminte de nimic. Nici de tine, nici de nenorocirea ta. Se vede că am o memorie blestemată. Dar îmi ești, te asigur, ca și un frate. Iartă-mă și fii binevenit în casa mea...”

Victor Papilian.

IONEL TEODOREANU: *Bal Măscat*. (Ed. Cartea Românească. București, 1929).

Recentul roman al D-ului I. Teodoreanu accentuează latura realistă a personalității sale literare. Căci după ce mai mult idilic, ne-a purtat prin „*Medeleni*” și, bizar și romantic, ne-a urcat în „*Turul Milenei*”, de data aceasta ne coboară în plin realism, în mediul urban și brughetz al Iașilor.

Familia Danielescu, reprezentantă tipică a unei întregi categorii sociale, e amănunțit înfățișată și asistăm la viața ei intimă — domestică și conjugală — de o meschinărie care contrastează la maximum cu aparențele. El „*Apostol al Neamului*”, profesor universitar și istoric erudit — își amuză, seara, nevasta cu anecdote picante și mahalagisme vulgare — în auzul lui Andi copil, care din odaia alăturată e astfel precoce inițiat în toate degradările posibile. Ea, profesoară de igienă și predicând-o ostentativ, își suplânește acasă prin parfum toaleta sumară și lipsa băii... Robi ai opiniei publice, ipocrizia, le desfigurează ca o pecingine morală individualitatea: toți

se căznesc să pară ceea ce nu sunt și să mascheze ceea ce sunt în realitate. Între timp, Andi crește și excepționala-i frumusețe copilărească se accentuează acum în pragul adolescenței, provocând o atitudine transparent de semnificativă din partea femeilor. Andi, totuși, e inteligent și dacă sufletul său s'ar fi desvolat departe de mediul corupt la care fatal participă, ar fi dat la iveală o reală personalitate. Dar perversitățile protejate de masca conveniențelor sociale îl alterează de mic și-i întipăresc în colțul buzei acel stigmatizant „surâs al femeii care minte”. Conformându-se instinctiv atitudinii generale de poză, Andi pozează și el și din viața zgomotoasă a familiei se retrage în „huluborie” — odaie răzleată în podul casei — drapându-se astfel într-o haină de mister și legendă care cadrează cu frumusețea lui romantică. Dar, deși pare că se izolează de mediul căruia i-ar fi superior, imediat ce cu adevărat se depărtează de el — când pleacă la Agapia — simte că acel mediu — așa cum e, imbibat de falșitate — e piedestalul necesar și firesc al ființei lui, fără care n'ar mai fi decât un individ pierdut în masa anonimă. Câteva femei care-i trec prin viață în primii ani de tinerețe nu fac decât să-l întărească în conștiința atotputerniciei frumuseței sale și să simtă și mai ascuțit nevoia de a părea — pentru a-și întreține prestigiul — sub toate raporturile altele decât e în realitatea sa intimă, chiar cu prețul concesiilor și compromisurilor de tot felul.

Curba pe care o descrie dela Ștefana — inteligentă, originală, spontană în sinceritate, discretă în modestia ei — și până la Magda Boldur — decorativă, bogată și de o crasă mediocritate intelectuală — alături de care poate, în fine, să redevină idolul Iașilor, fixează definitiv caracterul lui Andi.

Mamița, — bătrână maniacă —, originalul Matei Vesilar, Luchii, liceanul chiulangiu, gălăgios, fumător și cartofor — pata familiei — refractar însă ipocriei, și, mai ales, Duduia — vulgară și snobă — completează acest panou în care dl Teodoreanu zugrăvește un aspect destul de frecvent al vieții sociale postbelice.

Balul Mascat, de un realism dur, cu situații de cele mai multe ori șarjate și tipuri simplificate, câte o dată pentru a se detașa mai caracteristic, este o critică deghizată, o satiră nu numai la adresa vieții orășenești actuale, ale cărei slăbiciuni și meschinării ridicole, le denunță cu atâta luciditate — dar în același timp și la adresa naturii umane în genere, în care tendințele bune naufragiază în mărul instinctelor vulgare. Căci, în ultima analiză, de ce Ștefana, atât de disproportionat superioară mediului, e silită să se ostracizeze? Pentru că lipsa ei de frumusețe și bogăție, nu face din ea elementul decorativ care să satisfacă vanitățile ambiante. Și chiar ea la rândul ei, de ce-l iubește pe Andi? Numai pentru confesiunea lui dureroasă care răscolește în ea instinctele materne din sufletul oricărei femei? Desigur însă — fără să-și dea seama — și pentru frumusețea fizică a lui Andi care evocă din primul moment statuia efebului grec din muzeul dela Constantinopol. Și 'n soții Danielescu și 'n Duduia cei

ce clocotește și triumfă e altceva decât vanitatea care întuneacă până; și instinctele cele mai naturale și face pe Duduia să ia în căsătorie pe un om în discordanță cu vârsta și temperamentul ei.

Balul mascat are așa dar elemente de eternă psihologică. Dar tocmai pentru semnificația acestui fond, ar fi nevoie de un stil mai sobru, mai sever, de nivelarea a tot ceea ce trece, inutil, în prolixitate și prețiozitate.

Cornelia Buzdugan

Principesa MARTA BIBESCU: Două portrete: Ferdinand al României. Anatole France (Edit. „Cultura Națională” București, 1930).

Când, îndată după moartea Regelui Ferdinand, Principesa Marta Bibescu, a publicat, în *Illustration*, amintirile sale despre viața de martir — pentru atâta lume abia bănuită — a Intemeietorului unirii românești, în presă s'au ridicat voci de protest împotriva „împietăților” acestor aduceri aminte.

N'am putut găsi altă explicație pentru nemulțumirile de atunci decât reflexul unei trebuinți a sufletului popular doritor de a păstra intactă, în toată strălucirea ei patetică, imaginea Regelui de care se leagă pe veci cea mai împlinită izbândă a neamului românesc, dela zămislirea lui și până azi.

Recenta versiune românească a amintirilor Martei Bibescu este însă un nou prilej de verificare a vechii experiențe că adevărata majestate a regilor vine din mărima lor simplă și omenească și nu din prestigiul fascinant al purperei domnești. Ferdinand al României n'a fost pregătit anume pentru a cârmui o țară și a deveni, totuși, cel mai mare domnitor român tocmai pentru că în tot ce a făcut, domina nu gestul de fațadă, ci inima, o mare inimă de om.

A duce la bun sfârșit o operă ca aceea pe care destinul a hărăzit-o Regelui nostru, cere un înalt simț al datoriei, un șir neîntrerupt de jertfe.

Și Regele Ferdinand a sacrificat rând pe rând tot ce poate să facă prețul unei vieți.

Crescut în tradiții catolice, El trebui să cedeze rațiunii de stat și să-și boteze copiii după legea țării, călcând astfel jurământul din fața altarului și atrăgându-și osânda Romei.

Și ce distanță — și cu prețul câtor sângerări sufletești — a străbătut El care „nu-și cunoșcu și nu-și primi soarta decât pe la douăzeci de ani când toată formația lui morală era terminată” — dela liniștea castelului din Sigmaringen și până la severa hotărâre care tăia și ultimul fir de legătură între El și patria copilăriei și pecetluia indisolubila înfrățire a Lui cu a Țării pe care o duse în luptă.

„Singurul dintre consilierii de stat care voise să-l facă să-și schimbe hotărârea, germanofilul Petre Carp îi spusese: „Sire, Hohenzollernii nu pot fi învinși!” — Vă înșelați, d-le Carp, îi răspunse regele, am învins deja pe unul...!”

În înfrângerile ce au urmat și în victoria finală, Regele Ferdinand a dus aceeași „înălțime de suflet care nu-i putea veni decât dintr-o putere supranaturală” — și a dus-o, cu supremă putere de a se birui pe El însuși, și în ultima și cea mai dureroasă jertfă ce i se poate cere unui părinte...

În amintirile Martei Bibescu vorbește cineva care a cunoscut de aproape și viața intimă a Regelui, aceea viață plină de sfială stănenită, neînțeleasă de cea mai mare parte din lumea care se apropia de El, viață împodobită „de calități rafinate ale spiritului, cultivate pentru lungi ore de răgaz” și care fac ca amintirea omului să fie tot atât de iubită pe cât sunt de admirate faptele Regelui.

* * *

Simplu fragment, portretul lui Anatole France evocă un crâmpci din amurgul victiei marelui scriitor francez. „Poate că geniul nu are sorți de a fi iubit decât atunci când trece dincolo de limitele inteligenții”... Marta Bibescu surprinde un asemenea moment de înduioșare în viața bătrânului maestru al celei mai lucide arte și prețul celor câteva pagini vibrante este, și de data aceasta în marea simpatie cu care, dincolo de strălucirea oficială, autoarea scoate la lumină caracteristicul document uman.

Ion Chinezu

ERNST GLAESER: *Classe 1922* (trad. de Cécile Knoertzer et Joseph Delage). Edit. Victor Attinger (Paris, Neuchatel, 1929)

În avalanșa de cărți asupra războiului, ce au apărut în ultimul timp în Germania, două au impresionat mai mult sufletul german, împărțind deopotrivă entuziasmul tinereții și ura celor crescuți în tradiția națională imperialistă.

Una e cartea lui *Erich Maria Remarque: Im Westen nichts neues*, o minunată redare a experienței războiului, cealaltă a lui *Ernst Glaeser: Jahrgang 1922* ascunde sub confesiunea unui licean frământat de criza adolescenței o adevărată cronică psihologică a poporului german în timpul marelui război.

Recordul de tiraj și succesul de librărie nebănuit, chiar și dincolo de granițele Germaniei se datoresc nu atât valorii lor literare ci împrejurării că sunt — fără înșelăciune — cele mai sincere cărți ce s'au scris asupra marci tragedii a războiului.

Aciunea romanului lui Glaeser se desfășoară mult în spatele frontului, într'un orașel din Hessa, unde vedem fineri și bătrâni ce-și amalgamează ocupațiile, înlocuind pe cei plecați pe front în toate manifestările de activitate, chiar și în dragoste.

Deosebirea fundamentală între cele două opere nu e însă în ceea ce privește localizarea acțiunii, ci în generația pe care o reprezintă fiecare din cei doi autori.

O prăpastie s'a săpat în Germania între generația tânără ce a făcut războiul și aceea care venea imediat după ea, dar n'a apucat să vadă frontul.

Una a cunoscut greutățile războiului, tocmai când Germania alunecase pe panta înfrângerii, pierzându-și tot entuziasmul din cauza unei maturizări pripite; cealaltă a făcut cunoștință cu suferința din spatele frontului și s'a deșteptat la o viață nouă, învățând să urască războiul și să se elibereze de tradiția și morala convențională.

Cea dintâi redă războiul, a doua reflectează războiul — cu aceeași crudă sinceritate.

De aceea faptul ce interesează în romanul lui Glaeser e mai ales acel spirit nou care pulsează în generația, ce se afla, la izbucnirea războiului, în primii ani ai liceului, generație din care face parte și autorul.

E acel tardiv dar îmbucurător examen de conștiință pe care-l traversează tânăra intelectualitate germană, sub influența bunătaței și omeniei din romanele lui Dostoievski și a pesimismului eroic al lui Nietzsche spre a se elibera de prejudecățile unui trecut, pe care-l detestă.

Val. Pușcariu

PETRE SERGESCU: *Gândirea matematică*. (Tipografia Ardealul, Cluj, 1929)

„Gândirea matematică” a domnului Sergescu, este una din puținele cărți de cultură generală scrise la noi și destinate celor, ce dincolo de preocupările imediate ale profesiei sau ale meseriei, simt nevoia să slujească și acelui spirit de enciclopedică năzuință, la care un adevărat om de cultură nu poate, nici când, renunța. Nu e vorba de o simplă carte de vulgarizare a unor teorii „la modă”, noțiunile expuse fiind dezvoltate într-o filozofică ambianță și susținute prin încheiturile unei înfemeiate critici. Domnul Sergescu este preocupat de sufletul disciplinei domnului-sale. De aceea îl vedem urmărind indeobște „creația matematică”, domeniul acestei științe, cât și evoluțiunea ei (de la stadiul „contemplativ” al Grecilor, trecând prin imboldul „constructiv” al lui Descartes, la matematica de azi, analitică și critică).

Autorul este un om de știință, un literat și un apologet, căci în aceeași măsură, înțelege să manipuleze noțiunea științifică, farmecul cuvântului și punerea entuziasmului. Impresiunea ce se degajă după citirea cărții, este convingătoare. Cu toții am simțit, grație unei defecuoase educațiuni, cășmarul matematic. Și toțiși ce păcat! Ar trebui convingși elevii și mai cu seamă profesorii, că știința matematică merită să fie iubită. Merită să fie iubită, fiindcă nici o știință nu disciplinează mai mult ca ea; merită să fie iubită, fiindcă omului, indiferent de preocupările sale practice sau speculative, îi dă o mare siguranță în judecată, oprind cu moderațiune impulsul sentimentului, care prin firea lucrurilor mână conduita noastră intimă în salturi prea exagerate; și mai ales, merită să fie iubită — argument peremptoriu — fiindcă e frumoasă.

Dar nu numai temeiul didactic trebuie să fie relevant. Domnul Sergescu este un erudit, ale cărui variate cunoștințe ne întâmpină la fiecare pagină. Domnia sa știe, în

plus; să tragă concluziuni de gândire nouă și să dea îndemnuri alese, de viață. Desigur ar fi o greșală să se negocotească meritele domniei sale de om și gânditor.

Victor Papilian

DAS BURZENLAND. III. Band: Kronstadt (I. Teil. 271 pag. și 101 reproduceri). IV. Band: Die Dörfer des Burzenlandes (I. Teil. 261 și 163 reproduceri, herausgegeben von Erich Jekelius). Editura Muzeului săsesc din Țara Bârsei. Brașov 1928, 1929.

Aceste două volume formează numai un fragment a unei opere mai mari din care până acum a apărut partea întâia a celui de-al cincilea volum tratând despre istoria economică a Țării Bârsei. Din ceea ce cunoaștem noi, pentru nici o altă regiune a țării noastre nu există o monografie atât de cuprinzătoare și de metodică, înzestrată și tipărită în același timp în minunate condiții.

Volumul intitulat „Brașov” dă, după o scurtă cercetare asupra stemei orașului, mai întâiu o descriere a dezvoltării planului orașului și a străzilor și piețelor lui. Urmază apoi istoria proprie a arhitecturii — începuturile orașului sunt reconstruite cu ajutorul documentelor și prin ipoteze bazate pe cercetări de specialitate —; se înfățișează istoria edificării întăriturilor cu anexe de planuri și măsurături exacte cât și istoria bisericilor din Brașov. Monografia se mai ocupă de clădirile publice importante din punct de vedere al istoriei artelor și înfățișează instituțiile igienice și de altă natură ale orașului.

Volumul al doilea rezolvă aceeași problemă pentru satele Țării Bârsei. Mai întâiu se studiază formele de așezământ ale diferitelor popoare în Țara Bârsei, punându-se cercetarea așezămintelor în serviciul clarificării faptelor istorice. Apoi este cercetat sistemul de fortificare al cavalerilor teutoni, cetățile lor, și cetățile bisericilor țărănești. Un capitol deosebit de bogat, descoperind în multe privințe material nou și încercând o clarificare interesantă din punctul de vedere al stilului, se oprește asupra bisericilor și comoarele lor artistice. În sfârșit, avem o descriere a casei țărănești săsești și a decorului ei interior cu rezultate de un deosebit interes.

Autorii acestor două volume sunt domii O. L. Fritz, H. Groos, W. Horwath, E. Jekelius, E. Külbrandt, E. Morres, J. Teutsch și F. Treiber.

Ele formează un material clasificat cu sârguință, atât pentru istoricii de artă și de cultură cât și pentru folkloriști, material pregătit științific și — în parte — așteptând prelucrarea mai departe. Poate că anumite probleme încă nu puteau fi rezolvite în această carte, din cauza stării actuale a cercetării; poate că după investigații noi unele probleme vor găsi alte rezolviri. Totuși valoarea acestor volume nu se micșorează prin acest fapt.

Această operă lucrată cu multă conștiințozitate științifică corespunde unei necesități reale și e demnă de a fi luată ca model și pentru monografiile mult așteptate, ale altor regiuni din Ardeal.

Harold Krasser

Gândirea. (Anul X. Nr. 1—2).

Un studiu al d-lui T. Vianu asupra armoniei „eminesciene” deschide acest număr, cu care Gândirea intră în al zecelea an al existenței sale.

În încrucișarea de opinii tulburi care se agită în publicistica noastră literară, constanta preocupare din timpul din urmă a d-lor Ibrăileanu și Vianu de a lămuri adâncă taină a poeziei lui Eminescu, este o reconfortantă insulă de popas pentru gândul însetat de certitudine.

Piatră unghiulară pentru zidirea spiritului românesc, poezia lui Eminescu a trăit atâta vreme o viață accidentată, între capriciile vinovate ale editorilor care l-au „corectat” până la desfigurare și fragmentele de admirație care i-au falsificat imaginea întreagă, fără să aibă parte de o exegeză făcută cu răbdare și iubire și care să fie în stare a scoate la lumină ceva din veșnica-i frumusețe.

Împlinirea datoriei se apropie acum, pe două căi.

Esseul d-lui Vianu cercetează cea mai personală parte a poeziei eminesciene: armonia. Plecând dela ideea că muzicalitatea lui Eminescu e departe de a fi înglobată, toată, în elementele de prozodie și că dincolo de îmbinarea sonorităților externe, există un izvor de armonie mult mai adânc, în centrul și momentul însuși al inspirației, izvor interzis oricărei cercetări, d-l Vianu caută să se apropie de problema armoniei eminesciene printr-o considerație istorică. Poezii generației anterioare, „un Gr. Alexandrescu, un V. Alecsandri, un Heliade Rădulescu, un V. Cârlova, dar și un Iancu Văcărescu... alcătuiesc un grup compact și omogen”, cu toții au o orientare progresistă, de luptă optimistă, încrezătoare în viitorul civilizației. Alitudinea lui Eminescu îndreptată „pururi către trecutul istoric și către cel anistoric al basmului”, profund deosebită de a înaintașilor, e generatoarea unei armonii noi — expresie a desfacerii „din rigorile civilizației și ale rațiunii, un fel de reîntoarcere în fluxul lucrurilor înainte de diferențierea și închegarea lor”.

i. c.

Junimea Literară (Nr. 9—11, 1929) încheie cu acest număr al 18-lea an de viață.

În primul articol Prof. Ion I. Nistor se ocupă de opera istorică a lui A. D. Xenopol, cu prilejul împlinirii a 10 ani (în 27 Febr. 1930) dela moartea lui, aducându-i omagiu de căldă recunoștință. Istoric în adevăratul înțeles al cuvântului, dar în același timp jurist, sociolog și filosof, Xenopol era singurul chemat să scrie Istoria Românilor și a scris-o cu multă pasiune și căldură, ca un bun Român care era, nepărtinind însă nici oamenii, nici evenimentele.

Convins de caracterul științific al istoricului, el face un studiu special asupra principiilor fundamentale ale acestei discipline, arătând că istoricul trebuie să expună doar faptele așa cum s-au petrecut, împletindu-le tot odată pe firul cauzalității. „Istoria Românilor în Dacia Traiană” sau „Cartea neamului românesc” — cum o

numea el — a scris-o cu scopul de servi „neamului românesc drept act de proprietate asupra pământului locuit, apărut și desfrânt de dânsul“, iar valoarea ei se poate judeca numai considerând „întregul“, atitudine pe care de altfel o recomandă însuși.

D-l. S. Reli cercetând actele oficiale „secrete“ ale baronului Henninger guvernatorului Bucovinei de după vremea revoluției din 1848, dă la iveală câteva din ideile care frământau mintea tinerilor revoluționari români, refugiați sau exilați în străinătate și se opreste mai ales asupra lui C. A. Rosetti și N. Bălcescu, capii mișcării. Centrul de progandă era Parisul unde ei scoteau revista „Junimea Română“, în care-și exprimau pe față sentimentele de antipatie contra protectoratului rusesc și a absolutismului austriac reacționar.

Ei leagă prietenie și cu conducătorii cei mai renumiți ai revoluției europene din vremea aceea, cu Ledru-Rollin și Mazzini, scoțând împreună manifeste revoluționare și pe care le împrăștiu pe toate căile posibile între popoarele imperiului austriac și în toate provinciile românești.

„Cum să nu cred în revoluție — spunc Rosetti într'un manifest — văzând că revoluțiile din 1789, 1830 și 1848 sunt singurele mijloace prin care s'au dezvoltat însușirile nobile ale poporului francez și ale lumii întregi și văzând cum Grecia, Polonia, Italia, Germania, Ungaria și România își datoresc viața lor numai revoluțiilor. . . Dela 1848 încoace totul se clatină din temelie, începând cu tronul rusesc și fiind cu scaunul lui Știrbei. . . Fiecare revoluție scoate câte un diamant din coroanele regenților și încă nici-o revoluție n'a fost combătută“.

Publicațiile de ațăare la răscoală se introduceau prin contrabandă odată cu țigările importate de Austria din străinătate și mai ales din Moldova, iar un alt mijloc erau batistele colorate care prin spălare lăsau să se vadă numai scrisoarea.

Iată atâtea indicii despre riscul la care se expuneau tinerii patrioți, care n'au avut norocul să-și vadă visurile împlinite și căroră le datorăm atât de mult.

S. S.

Milcovia. (*Revistă regională de studiu*). Anul I, vol. I. Focșani, 1930.

De câteori o nouă publicație periodică apare la noi, opinia publică se întreabă mirată cum de mai există încă entuziasmul necesar unei asemenea îndrăseli. În epoca noastră de atât de întinsă criza sufletească și de atât de înăbușitoare grije a zilei de mâne e foarte greu să mai găsești cetitori, în afară de acei ai ziarelor. Reviste periodice de faimă istorică, își micșorează zi de zi tirajul, lăncezesc și mor în indiferența cea mai nejustificată a publicului cu dare de mână. Burghezimea de de altădată, aceea pe care la noi a cunoscut-o *Luceafărul*, *Țara Noastră* și *Familia*, s'a dus. Azi ea citește ziare, face politică și se interesează puțin de altceva decât de obligațiile pe care i le ceră pâinea de toate zilele. E grea soarta revistelor din capitală care, oricum, au prestigiul

unor preocupări de interes mai general; teace le deschide perspective de viață mai intensă. Ce să mai ținem de revistele regionale? Natural apariția câte unei e laudabilă și evidențiază năzuința mângâietoare pentru toți cei care privesc cu ochi îndurerați nepăsarea care se lasă grea peste strădanile de alădată ale opiniei publice.

Milcovia e cea mai nouă revistă regională dela noi și una din cele mai bune, dupăcum ne convingem din acest întâiu număr, de care ne ocupăm. Întâiu de toate numele atât de sugestiv pe care l-au găsit „cei câțiva cărturari din neua generație“, focșeneni barmici, e cât se poate de potrivit și dă revistei o platformă largă în care scriitorii vor putea prezenta cele mai variate aspecte din viața regiunii. Găsim în acest număr studii serioase de filologie, de istorie, de folklor, de geografic, de etnografic, toate privind regiunea Milcovului. Nu mai e nevoie să se insiste asupra utilității unor asemenea reviste regionale. Dl. S. Mehedinți le justifică cu căldură în fruntea revistei. Chestiunea pe care trebue să și-o pună cel care apreciază importanța revistelor regionale este, dacă ele prezintă fondul unor cercetări adâncite, și dacă aceste studii pot contribui cu ceva la mișcarea culturală și științifică pe care o reprezintă centrelle mari. Ne place să subliniem că unele din articolele întâiului volum al *Milcovici* prezintă cercetări atât de serioase încât ridică publicația la nivelul celor mai de seamă reviste științifice din țară. Remarcăm de pildă studiul dlui *Ion Diaconu*, *Aspecte din folklorul vrâncean și O variantă a Mioriței* (p. 69 ș. u.). Autorul se alarmează de pierderea continuă a elementului de literatură populară prin contactul satelor cu țărul și mahalaua, ceea ce face ca, folkloriștii de azi, să găscască la sate, degenerate platitudini cobzărești, lipsite de nota de puritate rustică și gingășie pe care o reprezintă alădată poezia populară din Vrancea. E justă observația autorului că cercetările culegătorilor de folklor să fie făcute cu multă critică, materialul să fie selecționat și prezentat așa ca să scriească scopuri cât mai multiple. Dsa recomandă înfinse și metodice cercetări regionale asupra folklorului, care să desgroape ceace mai e prețios și necunoscut din tezaurul de literatură populară, creații mai recente sau mai vechi. Peste tot, va trebui să se culegă texte din gura țăranilor mai puțin cunoscători, de carte, căci ei păstrează adevăratele produse populare.

Dl. Diaconu o face în Vrancea. Cine oare o va face aiurea și cu aceeași pricepere?

S. S.

România literară. (A. I., Nr. 1).

Anunțată de multă vreme, „România literară“ ne sosește abia în momentul când numărul de față al revistei noastre este în curs de tipărire.

Tipărită în bune condițiuni tehnice, dar cu prea multe greșeli de tipar, ea cuprinde un material literar variat și de bună calitate (I. Agârbiceanu și A. Ciura: schițe, — E. Isac, L. Hulea, L. Rebreanu-Hulea, E. Giurgiuca, G. Drăgan: versuri, G. Bogdan-Duică:

Basarabia în 1838, C. Șuțu: Când a plecat Gheorghe Lazăr din Sibiu?, N. Mărginean: Insemnări asupra lui Pirandello. Revista are o cronică îmbelșugată — prolixă, uneori, — susținută de R. Demetrescu, E. Giurgiuca și G. Drăgan. Astfel înzestrată, România literară implinește o menire importantă în colțul de țară în care apare.

Redactorul ei, d-l Ovidiu Hulea, și-a făcut debutul în „Românul” care apărea pe vremuri în același Arad, unde apare, și revista pe care o conduce. Și entuziasmul care caracteriza începuturile sale literare, îl vedem și în gândurile cu care pleacă la acest drum nou. „Reluăm firul acolo unde el a fost întrerupt și credem că prin aceasta săvârșim o operă de interes primordial și pentru încheierea cât mai grabnică a unității noastre sufletești”.

Citite la București, aceste cuvinte pot să pară banale. Poștii de priviți însă mai de aproape realitatea vieții de aici și veți vedea de câtă dureroasă actualitate sunt ele încă și acum.

D-l O. Hulea știe bine aceasta și revista d-sale, ca orice înfăptuire de cultură — singurele înfăptuiri care înseamnă ceva — se cuvine să fie întâmpinată cu toate urările de bine.

i. c.

Mercure de France (15 Février)

HENRI GLÆSENER: *À propos d'un Centenaire romantique. Hernani et ses sources.*

Spania a jucat în imaginația lui Victor Hugo un rol capital. Amintirile din copilărie, scâldate de razele soarelui de Castilia retrăiesc în drama Hernani, a cărei acțiune se desfășoară în pitorescul oraș Zaragoza.

Se știe că tatăl lui V. Hugo, generalul Hugo a fost guvernator al Madridului, luptând în armatele lui Joseph Bonaparte. Voiajul făcut în acel timp e considerat de însuși autorul lui Hernani ca cel mai mare eveniment al copilăriei. Prima localitate pe care a întâlnit-o dincolo de Pirinei, a fost micul orașel Hernani, nume ce i-a rămas toată viața în minte. La amintirile copilăriei se adaugă cele ale adolescenței și tinereții, *Adèle Foucher*, soția lui e de altfel, prototipul Doinei Sol.

După amintirile din tinerețe, un rol a cărui valoare nu poate fi pusă la îndoială l-a avut lectura. Motivele de inspirație pentru Hernani, Hugo le-a luat, mai ales din *Tejedor de Segovia* a lui Alarcon și *Dévotion à la Cruz de Calderon*. Geniu meridional prin manifestările inteligenței ca și prin sensibilitate, V. Hugo își găsește afinități neîțigăduite, prin imaginația — puțin fantastică, cu scriitorii de peste Rin.

Eroii lui Schiller (din *Conjurația lui Fiesco la Genova și Hoffii*) și ai lui Hugo prezintă din punct de vedere al situației lor, ca și al sentimentelor, al caracterelor lor, analogii vizibile.

Monologul viitorului împărat în fața mormântului lui Carol cel Mare, conține reminiscențe din monologul bine cunoscut al lui Fiesco la Genova, după cum Karl Moor, prins de nostalgie se reîntoarce la căminul natal, deghizat sub numele de contele de Brand ca și Hernani ce sosește deghizat la castelul ducelui Ruycromez.

L'Europe nouvelle (1-er Mars).

ROGER VERCEL: *Une mission française en Europe orientale.*

Amintirile personale ale fostului ofițer francez Roger Verceel, aflat în misiune la noi în 1919 au marele merit de a arăta străinilor împrejurările grele prin care a trecut țara noastră în preajma Conferinței de pace de la Versailles și spulberă în același timp calomniile dușmanilor noștri.

Dispoziția amabilă a comandanților francezi, pentru fiecare din țările unde se aflau, se traduce în primăvara anului 1919 printr-o serie de raporturi contradictorii care sosseau la masa conferinței de pace și printr-o iritantă polemică între statele majore ale trupelor de ocupație.

Roger Verceel, care a străbătut în acea vreme întreg Ardealul, luând contact cu d-l Iuliu Maniu, numește „proconsulul Ardealului”, cât și cu comandantul trupelor române generalul Moșoiu, — insistă asupra acestor fapte și justifică contra-ofensiva armatei române în regiunea Zalăului.

Interesante sunt apoi declarațiile generalului *Mabillet*, comandantul garnizoanei franceze din Seghedin, reproduce de R. V., declarații care prevedeau ofensiva ungară.

Vorbind de „surprizele care ar putea să le rezerve lui Berthelot și Românilor spiritul de ofensivă al Ungurilor” acest general se aștepta la atacul precipitat de la Tisa.

„Ungurii — spunea el — fac avansuri Sârbilor și Cehilor spre a-și îndrepta tot efortul național spre Transilvania. Trupele lor vor să ajungă până la linia Mureșului”. Limpezirea acestei situații încordate, datorită intervenției la timp a armatei române n'a făcut decât să evidențieze dreptatea conducătorilor noștri și a generalului Berthelot, singurul dintre comandanții francezi, care a înțeles situația grea din primăvara anului 1919.

Revue de Philosophie (Janvier—Février).

CH. PÉREZ: *Quelques aspects de la biologie.*

Interesantă conferință ținută la Școala normală superioară din Paris de distinsul profesor dela Sorbona și director al stațiunii zoologice dela Roscoff, asupra preocupărilor actuale ale biologiei.

Căutând să înțeleagă cauza structurii și funcționării viețuitoarelor, biologia a trebuit să recurgă la procedee de investigație analoage cu acele ale fizicii, specializând într-o direcție nouă în deosebi pe fiziologi.

P. îmbrățișează partea morfologică a biologiei, ale cărei preocupări gravitează mai ales în jurul a două probleme fundamentale: una ontogenetică, cealaltă filogenetică. El ajunge la concluzia că pe deoparte „embriologia experimentală tinde să reinvie teoria preformației sub forma modernă a mosaicului embrionar și a determinismului în ou”, pe de altă „analiza genetică duce la substituarea personalității globale a individului într'un mosaic de caractere distincte, având fiecare un substrat material propriu și fiind conduse de legile întâmplării”.

P. critică concepția prea rigidă și exagerată a geneticianilor, care admit că orice caracter poate fi înglobat în cadrul eredității mendeliene, concepție menită să nege legile evoluției înstăpânind o nouă doctrină fixistă.

Există numeroase cazuri de ereditate intermediară, unde explicarea mendelistă a dat greș. Nu se poate apoi nega influența mediului în fazele inițiale, când iau naștere gameții în glandele genitale sau o oarecare inițiativă de adaptare a embrionului în afară de legile stabilite.

Viitorul va arăta — spune savantul francez — că „fenomenele vitale nu pot fi supuse unui rigorism și automatism asemănător formulei algebrice a unei teoreme de probabilitate, transformului prin adaptare rămânând un postulat, fără de care istoria viețuitoarelor e greu de explicat”.

Dificultățile aplicării t.oriei genetice sunt și mai mari în specia umană unde cu toată bunăvoința eugeniştilor controlul real al reproducerei este foarte limitat.

Totuși unele noțiuni de ereditate mendeliană vor ajunge să fie înțelese într'un viitor nu prea îndepărtat.

„Dacă diplomații ar fi consultat pe geneticianii consacrați, niciodată un Nicolai al II-lea n'ar fi luat de soție pe Alice de Hessa sau un Alfons al XIII-lea pe Victoria de Battenberg, spre a procrea în mod infailibil un tare-viciu sau un infante, tarați de hemofilie”.

Val. Pușcariu

Review of Reviews (15 Febr. 1930).

WICKHAM STEED: *The Grand Old Man of Europe.*

Wickham Steed unul din cei mai buni cunoscători ai rosturilor continentale, înfățișează succint cu acea oare de vorbă goală, tipică pentru sufletul anglosaxon, viața așa de superior, așa zice așa de Carlylean eroică a profesorului, filosofului și omului de stat, care e azi octogenarul Masaryk. Cefind rândurile lui Steed te gândești fără vrere că Plato și Auguste Comte aveau deplină dreptate când socoteau că omenirea nu poate avea călăuzitori mai aleși pe drumurile cele drepte ale adevărului decât pe omul de concepție filosofică. Nu-i oare „adevărul învinge” steaua de care Masaryk și-a prins carul, pentru a întrebuița o imagine a lui Emerson? Masaryk, spune Steed, a clădit pe temeliiile morale moștenite dela Comenius și Ioan Hus. Cu profetică intuiție el a prevăzut cu mult înainte de război rostul european al unei „Boemii Neafărinate”, ideal spre care s'a străduit neclintit, preț de o viață de om. Autorul relevă împăciuitoarea politică față de minorități, sub înrăurirea idealismului lui Masaryk. „Ce ușor s'ar fi putut întoarce Cehoslovacia, în primă învâpăire a triumfului, împotriva foștilor opresoari, făcându-i să simtă din plin amărăciunea urei de rașă... Nimic în istoria Republicei nu-i mai îmbucurător decât înțelepciunea ce a îngăduit celor trei milioane de cetățeni germani ai Cehoslovaciei să ia parte atât la viața ei publică cât și la guvernare, pe picior de egalitate cu concetățenii lor cehi și slovaci”. Meritul de a-și fi condus țara pe adevărate drumuri democratice, îl are Masaryk alături de Beneș și asociații lor. Ei au călăuzit Cehoslovacia spre ceea ce este azi: „o țară folositoare și eșii și omenirii”.

Dr. Svensk.

T. G. MASARYK, patriotul din fruntea statului ceh și prieten, Cehoslovacia, a împlinit, de curând, 80 de ani. Din acest prilej țara întreagă a îmbrăcat haine de sărbătoare și a plecat în pelerinaj să aducă omagii înțeleptului ei șef.

Manifestările sărbătorești au în Cehoslovacia o amploare și o strălucire cum rar se întâlnesc la celelalte nații civilizate. Noi Românii dăm sărbătorilor noastre naționale entuziasmul, fără să ne batem prea mult capul cu organizarea lor; Cehoslovacia împacă entuziasmul cu organizația. Lucrul pare paradoxal: în țara vecină el este însă o impresiionantă realitate.

Răsfoind zilele trecute revistele străine cari vorbău în cuvinte și'n imagini despre sărbătorirea lui T. G. Masaryk, ne-am dat seama încă odată de acest caracter al sărbătorilor cehoslovace. Aproape nu deschizi ziar și revistă în care numele venerabilului șef de stat să nu fie amintit: chiar neprietenii nației îl rostesc cu pietate. T. G. Masaryk n'a fost sărbătorit astfel numai de o nație, ci de întreaga umanitate.

Omagiul acesta, el îl merită întreg. T. G. Masaryk e unul din exemplarele omenești pentru care Providența a fost neobișnuit de darnică. Dintre toate darurile cu cari a fost încărcat, cel mai de preț însă, cel care face mai multă onoare atât lui, cât și nației care l-a născut și-i urmează sfaturile, e credința lui în valorile supreme ale umanității. Creșterea acestor valori, coborârea lor în realitatea socială, scormonirea lor pretutindeni prin democrație și știință, e ultima concluzie a gândirii și cel mai nobil scop al vieții lui, atât de bogată în fapte. Monografiile cari se întrec astăzi în a înfățișa această viață și gândire afirmă, întemeiate pe numeroase dovezi că „umanitismul” este filosofia specifică poporului cehoslovac, tot așa cum mesianismul, de pildă, e concepția de gândire specifică a Polonilor. Elogiul trece astfel dela om la nație, ridicându-i prestigiul în fața umanității.

Omul n'a făcut însă numai codificarea unei gândiri naționale. Fără îndoială că la temeliiile concepției lui stau pietrele solide ale principiilor înaintașilor cehi și slovaci, principii consfințite nu odată cu jertfa vieții. T. G. Masaryk a clădit însă mult și temeinic pe aceste pietre. Umanitismul el l-a lărgit și l-a adâncit cu spiritul lui profund filosofic și cu viața lui atât de bogată în fapte, puse în slujba ideilor.

Astfel nația a născut omul, dar omul a ridicat nația la el. Timbrul gândirii lui se surprinde astăzi în ramurile culturii cehoslovace. Posteritatea nu se va sfi să numească epoca aceasta, din desvoltarea statului vecin, „epoca masarykiană”.

Înțeleptul octogenar s'a ridicat întotdeauna împotriva miturilor. De bună seamă că se îndrepta însă mai ales împotriva miturilor întemeiate pe neadevăr. Căci multmăile au totdeauna nevoie de mituri. Datoria a înțeleptilor e de a controla adevărul acestor credințe. Cehoslovacia și-a început noua viață în concertul istoriei în lumina mitului

masarykian. Poporul întreg rostește cu venerație numele sefului său și îi urmează învățăturile. El simte atât de aproape și atât de bine încât se va mira când moartea-l va chema.

Artă țărănului nostru este în general prea puțin cunoscută, chiar la noi în țară. Totuși, după războiu s'a pornit un curent mai serios de valorificare a ei. Scoaterea, creșterea și ceramica noastră populară au trecut însă rar granițele țării pentru a fi arătate vecinilor la ei acasă. Iar publicațiile destinate lor au fost mai ales franuzești, fiindcă cei cari ne vizitează mai des, sunt francezii. Așa se întâmplă că între ei avem și pe cei mai numeroși cunoscători și admiratori ai artei noastre populare. Unul din ei, disinsul profesor de la Sorbona *Focillon*, mărturisea chiar (în revista *Museion*) că se oprește des în țara noastră unde „arta populară are o vitalitate fermecătoare, e de o calitate fină, ca relevând darurile spirituale, duioșii, tinerețea înmăci unci frumoase rase de țărani”. De altfel dl *Focillon* a scris de mai multe ori despre arta noastră populară pagini documentate și elogiase. Dacă astfel, în Franța, avem oameni cari să ne facă cunoscute comorile artei țărănului nostru situația e mult mai puțin fericită în celelalte țări, mai ales în cele germane.

Și tot astfel nu știu să se fi scris în Anglia mare lucru despre folklorul și arta noastră populară, în afară de câteva articole ale d-nei *Murgoci* (în revista *Folklore*) și acelea ale d-lui *Marcu Beza* (mai ales în *Slavonic Review*). Iată însă că sfârșitul anului trecut ne-a adus în vitrina librăriei volumul, cu coperta reprezentând un primitiv Adam și Eva de gravură populară românească, al d-lui *George Oprescu: Peasant art in Roumania* (Special autonom number of „*The Studio*”, London 1929). Știm mai de mult că fostul profesor dela Universitatea din Cluj, lucrează la un asemenea studiu. Cunoaștem și renumele european, al editurii englezești „*Studio*”. Și totuși surpriza ne-a fost mare și deosebit de plăcută.

Vechiu și pasionat colecționar, dl. *Oprescu* se ocupă de mult cu arta țărănului nostru. Din indeletnicirea d-sale cu arta noastră populară, a ieșit în 1923 (la „*Cultura Națională*”) întâia lucrare sistematică la noi în acest domeniu: „*Artă țărănească la Români*”. Multe din capitolele acestei publicații au fost reluate în volumul englezesc, larg completate și puse la curent. Trebuie relevat neapărat și studiul temeinic și amănunțit din capitolele privitoare la broderii, covoare și ceramică pe care dl. *Oprescu* le tratează cu deosebită competență.

Dar mai este ceva. Convins că „un studiu de artă populară nu poate preținde să fie util atâta timp cât nu e însoțit de un număr bogat de fotografii și planșe — singurul mijloc de a face evidente și altora constatările la care a ajuns, și de a da cetitorului posibilitatea să controleze afirmațiile autorului”, dl. *Oprescu* a ținut să impo-
doască volumul cu o bogăție de reproduceri cu totul neobișnuită în publicațiile noastre și a cărui execuție tehnică e greu de întrețut. E o plăcere să răsfoiești

cartea: ficcare pagină și-aduce minunate chipuri de țărani serii de mărunte obiecte casnice împodobite așa cum la puține popoare se întâlnesc, broderii delicate și covoare admirabile cari fac mândria Româncelor noastre. Multe din aceste din urmă, împreună cu obiecte din domeniul ceramicii, sunt date în încântătoare reproduceri colorate.

Trebuie să mai însemnăm o mare calitate a acestor reproduceri; în special cele referitoare la port, nu se reduc la o reprezentare strictă a piesei individuale. Că-mașa sau opregul le vezi nu numai singure, ci și pe femeia ce le poartă de obicei. Astfel în cartea aceasta trăiește tot poporul dela țară și multe sunt paginile cari înfățișează o înmormântare din Țara Hațegului, o patriarhală nuntă bucovineană, un seceriș, un saf de munte, etc. Prin prezentarea acestor icoane din viața țărănului nostru, ne putem da seama de toată valoarea de propagandă a cărții. Dl. *Oprescu*, ale cărui merite în reprezentarea țării noastre pe lângă comisia de cooperajie intelectuală a Ligii Națiunilor, sunt îndeobște cunoscute, a știut să arate în chip strălucit lumii anglo-saxone — care ne cunoștea atât de puțin din acest punct de vedere — „cel mai important titlu de noblețe al nostru”, arta țărănului român.

Ion Mușlea

Publicistica noastră întregă a înregistrat cu bucurie gestul revistei italiene *Il giornale di politica e di letteratura* care închină României bogatul său număr din Decembrie anul trecut.

„Nu trebuie să se ascundă că în Italia, alături de prietenia pentru poporul român, — sinceră, vie și spontană, — există impresia că batem căi deosebite și nu din vina noastră... Poate e numai o impresie aceasta, dar ea există și impresiile au și ele greutatea lor când nu sunt desmintite de fapte” — spune, în articolul, său *Italia e Romania*, directorul revistei, dl. *Umberto Biscottini*.

Nu într'o notiță fugară ca cea de față este locul să se stăruie asupra „drumurilor deosebite pe care le batem” și care au făcut ca, în atâtea chestiuni de vitală importanță pentru noi, să ne găsim — cu dureroasă uimire — față'n față și nu alături.

Desigur, o apropiere, o reapropiere se va putea produce pe calea culturii și din acest punct de vedere opera revistei italiene este de cea mai mare însemnătate.

Felul cum suntem prezentați acolo, prin succintele dar bogat informatele *Lineamenti geografici della Grande Romania* ale d-lui *Riccardo Ricciardi*, prin studiul d-lui *N. Iorga (L'arte romana e l'Italia)*, ale d-lor *Ramiro Ortiz (Correnti nella letteratura romana contemporanea)*, — (*La prosa romana contemporanea*), *Pempiliu Constantinescu (La poezia romana contemporanea)*, *G. Mihail Zamfirescu (Il teatro romano contemporaneo)*, dă o imagine clară și cuprinzătoare despre aspectele mai de seamă ale țării noastre în momentul de față. Un studiu de folklor al d-lui *Dumitru Gazdaru (La letteratura popolare romana con speciale riguardo alle fiabe)*, insistând însă mai mult asupra bibliografiei chestiunii decât asupra specificului românesc al poeziei noastre populare — și o schiță de

popularizare despre portul românesc: *I costumi nazionali romeni* a d-nei Venera Isopescu completează partea de documentație asupra României, parte din care nu poate fi uitată nici substanțială cronică a d-lui A. Garsia, numit de curând profesor de italiană la universitatea din Iași. Trebuie remarcat deasemenea studiul harnicului C. Isopescu: *L'Italia a gli inizi del teatro drammatico e musicale romeno* care arată cât datoroște sugestiilor italiene, în momentele lui de infiripare, repertoriul românesc.

Rassegna bibliografică cuprinde variate și atente recenzii, semnate de Augusto Sacchè, despre ultimele fra-duceri în italienește din literatura noastră.

i. c.

Incisive comentarii asupra literaturii proletare și literaturii burgheze publică în revista *Europe* (15 Janvier) J. Richard Bloch, referindu-se la atacarea acestei probleme de către scriitorul Henri Barbusse.

După J. R. Bloch nu se poate vorbi de o literatură proletară în Franța. Literatura bună își găsește cititorii în toate clasele sociale, ceea ce dovedește că «în viața spirituală există un punct unde dispare noțiunea de clasă».

Faptul că ideea de clasă nu s'a instăpânit în literatură, într-o țară de veche cultură cum e Franța, explică neputința înjgheburii unui partid revoluționar puternic, care să nu fie contaminat de mica burghezie franceză.

Căci spiritul de insurecție al acestei burghezii radical-socialiste sau democrat respinge deopotrivă doctrina vechiului partid socialist (S. F. I. O.) ca și pe aceea a comunismului.

Iar proletariatul lipsit de siguranță, de metodă și de scopuri precise e fărâmițat în mai multe partide rivale și organizații sindicale.

Există însă în Franța, una din cele mai vaste literaturi democratice «lipsită de orice atribut de clasă, cu tendință internaționalistă, umanitară și insurecțională» și o literatură burgheză «de clasă», scrisă de burghezi, în limbajul burghez și pentru burghezi, a cărei origină pornește dela Barrès, conchide J. R. Bloch.

v. p.

Moartea celui mai popular dintre scriitorii cehi, Alois Jirasek, întâmplată tocmai în momentul când întreaga Cehoslovacie sărbătorea pe președintele ei Masaryk, cu ocazia împlinirii a opt decenii de viață, înseamnă un adevărat doliu național pentru țara prietenă.

Cel ce a înfrunghiat în opera sa toate speranțele și calitățile rasei cehi, a văzut lumina zilei în 1851, la Hronov, orașel de frontieră cuibărit între munși, din Nord-Estul Boemiei, a fost fiul unui modest brutar. Profesor la liceul din Litomysl, unde petrece 14 ani, Jirasek începe în acest oraș cariera de scriitor, căreia i se dedică apoi cu toful.

În primul său roman *Skaláci*, publicat la vârsta de 23 de ani, Jirasek e preocupat de procesul istorico-social al clasei țărănești, descriind lupta țăranilor înfometaji împotriva tiraniei feudale.

Curând însă el părăsește romantismul, emancipându-se de influența lecturilor lui Walter Scott, Mickiewicz și Kraszewski, și abordează problema dezvoltării și renașterii poporului ceh, pregătind viitorul ciclu național de romane, situate în cadrul natural al orașelului natal și acel al tradițiilor vechiului oraș Litomysl.

Primul roman istoric din acest ciclu, *Capete de câini*, publicat în anul 1884, deși e o operă de tinerețe, se remarcă prin pitoresc și colorare locală.

În el e descrisă răcoala viteazului trib Chods care s'au bucurat mult timp, din partea regiilor Boemiei, de privilegiu asemănătoare cu acelea pe care le-au avut grănicerii din Năsăud și Banat, din partea împărățiilor Austriei.

După dezastrul înfrângerii Chodilor, descris cu atâta amplex și emotivitate în acest roman, J. analizează în romanul *Stăncile*, cu aceeași putere de evocare umările acestei înfrângeri.

Cea mai caracteristică dintre operele sale este însă vasta epopee hussită: *În vâreți*. În ea trăiește întreaga viață sbuciumată a poporului ceh din vremea regelui Venceslas al IV-lea, cu tulburările religioase pricinuite de reformatorul Ioan Huss, viața dela curte, și înțelegerea dintre Cehi și Germani.

Alt roman, *Contra tuturor*, îmbrățișează războaiele hussite, descrierea bătăliei dela Vitkov, în care Hussiții înving pe Cruciași, fiind o adevărată apoteoză a forței naționale victorioase. Glorificarea acestei forțe se întâlnește de aci înainte în toate scrierile sale.

Ultima frescă epică intitulată *Intuneric* (1915) — devine adevărată biblică pentru poporul ceh în timpul războiului — reprezintă tabloul Boemiei epuizate de tirania habsburgică, iar cele cinci volume din *F. L. Věk* sunt dedicate renașterii cehi în pragul celui de al XIX-lea secol, adică acelor eroi anonimi, care au reînviat conștiința unei țări, aflată de două secole sub jugul germanic. „Ultimul și cel mai mare dintre barzii naționali“ cum îl numește scriitorul H. Jelinek, a avut pentru conștiința cehă un rol asemănător cu acel al lui Barrès pentru conștiința franceză, acest apostol al energiei rasei, împărțind deopotrivă cu Masaryk, gloria de a fi recucerit independența națională a poporului ceh.

v. p.

In actuala stagiune, abia trei concerte simfonice au întrerupt mersul, cu regularitate de oficiu public, al spectacolelor de operă: un concert ocazional de muzică cehă (Festivalul Masaryk), un altul condus de domnul Massmi, și în fine, concertul organizat de domnul profesor *Andreiescu-Skelety*. Acesta din urmă merită în special atenția cercetătorilor de manifestări culturale române.

Domnul Andreiescu-Skelety este nu numai un bun cunoscător al legilor muzicale armonice și contrapunctiste, dar calitățile sale creatoare l'au îndrituit să findă către o concepție de artă proprie. În acele mici bijuterii muzicale, care sunt liederurile domniei-sale (La mijloc de codru deș, Nu mă întreba, Plugșorul, etc.), ca și în cunoscutul „Fluierașul“, autorul reușește să valorifice stilul românesc, prin ajutorul melodilor alese și al unei bogate tehnice armonice.

În același concert, domnul Andreiescu-Skelety a condus și câteva poeme simfonice: Safira a treia (după Eminescu), Visătorul de vise (după romanul M. S. Regina Maria), Domnia-sa a căutat să traducă muzicalmente, în prima lucrare, timpii conținutului epic și sufletețesc al satirei (visul lui Baiazid, năvălirea Turcilor, învâlmășeala luptei); iar în cea de a doua, năzuința și lupta artistului creator întru ajungerea idealului.

Domnul Andreiescu-Skelety se dovedește a fi un spirit inventiv, un excelent tehnician, un scrupulos cercetător al mijloacelor de expunere și mai ales, prin străduințele sale conceptuale, un adevărat „cugetător muzical“.

v. pn.

Un aspect al bălăcii care s'a angajat între starea de lucruri dinainte de războiu și spiritul nou de astăzi e și cel referitor la cearta popoarelor conlocuitoare sau de aceeași gință în privința întrebuirii limbii.

Se cunoaște violența cu care se duce în Belgia lupta limbii flamande împotriva celei franceze în jurul Universității din Gand, unde cu mari greutate s'a ajuns la un compromis între tabăra flamandă și cea wallonă.

Ceva asemănător se petrece în Norvegia unde campania împotriva limbii vechilor cuceritori, Danezii, — adică limba în care a scris un Ibsen, un Björnson, un Knut Hamsun — e din cele mai aprige. Schimbarea numelui capitalei din Christiania în Oslo a însemnat începutul esfilatășilor, masacrul terminologiei daneze, înglobând curând și alte orașe (*Trondheim* a devenit *Nidaros*, *Kristiansund* s'a schimbat în *Fosna* etc.).

Schimbările nu s'au mărginit însă numai la numele proprii ale localităților sau formelor geografice; filologii s'au pus să scoțosească cu o încăpățănare diabolică textele vechi norvegiene, spre a căuta nume noi chiar pentru cuvinte obișnuite, cum sunt: păune, carne, numele arborilor, păsărilor etc., în așa fel ca Danezii să nu mai înțeleagă nimic din limba țării fjordurilor.

Hipernaționalismul a mers atât de departe, încât s'au tradus în acest limbaj nou clasicii norvegieni, poeziile lui Wegeland, comediele lui Holberg și dramele lui Ibsen. Fără îndoială deci, că în câțiva ani părinții nu-și vor mai înțelege copiii, dacă nu va interveni vreo reacțiune împotriva acestei exagerate fobii a danismului.

v. p.

Ne facem din prilejul de a reproduce câte un pasagiu din cele două importante articole, apărute în cunoscuta revistă franceză „Les nouvelles littéraires“ și privind unul activitatea fecundă a domnului profesor Iorga, iar celălalt lucrarea domnului profesor Mihail Dragomirescu. „Histoire littéraire et Littérature comparée“ nu numai o bucurie dar și un considerent de obligație morală.

Relativ la domnul profesor Iorga, *Henri Hauser*, profesor la Sorbona, ne arată între multe date menite să reliefeze puternica personalitate a istoricului nostru și următoarele:

„Astfel l'am văzut pentru prima dată înainte de război, la Londra, într'un congres internațional, unde dominau cohortele masive și disciplinate de profesori germani. Un pumn de francezi, pierduți în această mulțime, am fost încântați să găsim un aliat în acest profesor român, care vorbea minunat limba franceză, puțin pe cea engleză și care nu se dădea în lături, în ședințele științifice, să facă, cu multă ușurință, comunicări în limba germană, să susțină, contra Germanilor, discuțiuni în limba lor: un German neînchipuit de vioi și sprinten, și care ne părea nouă, bicii „Welches“, cu totul pătruns de claritatea latină. Încă din anul 1909 publicase în această limbă, într'o colecție editată la Gotha, o mare istorie a Imperiului otoman, „Geschichte des osmanischen Reichs“, căreia nu i se poate găsi altă lipsă decât în faptul că n'a fost publicată și în limba franceză. Lucrarea era nouă, îndrăzneală, ținută cam la o parte; pentru că nu se conforma metodelor și dogmelor științei germane, căci în expunerea faptelor, autorul amestecase cu tâlc, o sumă de idei, contrazicând vechile prejudecăți. Nu mai puțin demne de remarcat sunt și observațiunile lui *Van Tieghem* privitoare la lucrarea domnului profesor M. Dragomirescu:

„Nu-mi ascund tot ceiace aceste trei volume conțin ca ideologie, sistematizare îndrăzneală, greșeli de detaliu și afirmațiuni grăbite. Totuși, ele își ating scopul și deci nu pot fi trecute cu vederea. Este una din primele reacțiuni ordonate împotriva metodelor noastre oficiale. În ele găsim expresiunea unui temperament viguros și original, precum și construcțiunea unui spirit logic, capabil de întinse vederi de totalitate,

Desigur că și *Benedetto Croce* sau *Farinelli* în Italia, profesorul german *Herbert Cysarz*, dl. *Bernard Fay*, în „The Romanic Review“ din America, au dorit din toate puterile o metodă mai puțin istorică, pentru studiul operilor literare. Dar lucrarea pe care o examinez acum este mai mult decât o lovitură de „berbec“, este o mașină de război savant construită“.

La încheierea numărului de față, ne-a sosit din Pucurești, al doilea număr al revistei „*Dileiada*“, în care aparițiunea revistei noastre este cecretată și prin prepusul unui „regionalism politic“. Însemnarea ne prinde bine. Ea este prilej de lămurire. Am spus: „există în Ardeal un gând răsleț și o vorbă nerostită încă“, dar acel gând e potrivit regionalismului politic, iar vorba pe care o căutam, încearcă tocmai să prindă din manifestările culturale ale Ardealului înțelesul acestui nou indemn. Noi credem să ascultăm de porunca timpului, încercând să valorificăm neprețuitul lui „dar“. De altfel observatorul cinstit știe că „regionalismul politic“, chiar dacă nu e perimat, pierd vâzând cu ochii. El persistă încă, în gândurile oportuniste ale unor mărunți politicieni, în suflutele oșărite ale unor îmbuibați de altădată sau în mințile întârziate ale câtorva notari din îndepărtatele provincii. Ca atare el nu poate constitui substrat de justificare ideologică.

AUREL CIUPE

CAP DE EXPRESIE